

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Kateřina Vyroubalová

Výchovný poradce na základní škole praktické

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Marcela Musilová, Ph. D.

Olomouc 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Olomouci dne 26. 3. 2012

Kateřina Vyroubalová

Poděkování

Děkuji své vedoucí práce doc. PaedDr. Marcele Musilové, Ph. D. za odborné vedení mé závěrečné písemné práce a poskytování cenných rad. Také bych chtěla poděkovat pedagogům základní školy praktické a zvláště jejich výchovné poradkyni Mgr. Svatavě Hanákové za propůjčení materiálů, ze kterých jsem čerpala a především za vstřícný přístup a umožnění návštěv této školy. V neposlední řadě děkuji své rodině, svým přátelům a kolegům za podporu při celém mém studiu a svému zaměstnavateli plk. RNDr. Jaroslavu Skříčilovi, řediteli Krajského ředitelství policie Olomouckého kraje, za poskytnutí prostoru pro zvýšení mé kvalifikace.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	KATEŘINA VYROUBALOVÁ
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií – Pedagogická fakulta UP Olomouc
Vedoucí práce:	doc. PaedDr. MARCELA MUSILOVÁ, Ph. D.
Rok obhajoby:	2012

Název práce:	Výchovný poradce na základní škole praktické
Název v angličtině:	The educational consultant at the practical elementary school
Anotace práce:	Cílem bakalářské práce je posoudit vliv, přínos a úsilí výchovného poradce na základní škole praktické. V teoretické části práce je záměrem popsat zákonné úpravy poradenství, zásady práce, kompetence, možnosti a úlohu výchovného poradce, přiblížit diagnostikování žáků a práci s nimi, ale také historický vývoj výchovného poradenství v České republice. Cílem praktické části je konkrétní práce a úloha vybrané výchovné poradkyně na zmiňovaném druhu základní školy. Práce obsahuje charakteristiku potíží dětí na této škole, se kterými se výchovná poradkyně potýká, způsoby řešení těchto problémů, které jsou zapříčiněny hlavně sociálně patologickými jevy a nesprávnou výchovou. Cílem je i zjistit, zda se výchovná poradkyně zabývá zejména kariérovým poradenstvím a výběrem dalšího vzdělávání, anebo primárně řeší kázeňské problémy žáků.
Klíčová slova:	pedagog, pedagogická diagnostika, poradenství, výchovný poradce, základní škola praktická, záškoláctví, žák
Anotace v angličtině:	The aim of this bachelory thesis is to assess the impact, benefits and efforts of the educational consultant at the elementary practical school. The theoretical part of the thesis concerns with the legal regulations of counseling, principles of the work, competences, opportunities and the role of the educational consultant. Besides, it seeks to examine the methods of the pupils' diagnosis, but also the historical development of educational counseling in the Czech Republic. The practical part aims to analyze the concrete work and tasks of the consultant chosen for the mentioned type of the elementary school. Beyond, it deals with the characteristics of the pupils' problems, which the consultant solves, including the methods how to handle them. These problems are mainly caused by social pathologies and inaccurate upbringing. Finally, the aim is to find out if the consultant rather deals with career counseling related to the later choice of higher education or she primarily solves the pupils' disciplinary misconduct.
Klíčová slova v angličtině:	teacher, teaching diagnosis, counseling, educational consultant, practical elementary school, truancy, pupil
Přílohy vázané v práci:	Přílohy – Ukázky dvou dotazníků dětí – „Úvaha o mém budoucím povolání“
Rozsah práce:	65 stran
Jazyk práce:	Český jazyk

Obsah

Úvod	7
TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1 Stručná historie výchovného poradenství.....	10
2 Výchovný poradce	12
2. 1 Základní právní rámec	12
2. 2 Předpoklady pro výkon výchovného poradenství.....	12
2. 3 Úloha výchovného poradce na škole	14
2. 4 Etické zásady práce	16
2. 5 Základní funkce výchovného poradce	17
2. 6 Reálná i nereálná očekávání od výchovného poradce	18
3 Pedagogická diagnostika	20
4 Výchovný poradce a spolupracující organizace.....	27
PRAKTICKÁ ČÁST.....	30
5 Použitá metodologie	31
5. 1 Popis metod.....	31
5. 2 Vlastní výzkum.....	33
6 Charakteristika obce.....	35
7 Charakteristika základní školy praktické	36
7. 1 Základní údaje	36
7. 2 Areál a vybavení	37
7. 3 Vize pro budoucnost školy	37
7. 4 Pedagogičtí pracovníci.....	38
7. 5 Žáci	38
7. 6 Vřazování žáků.....	38
7. 7 Spolupráce s rodiči	39
8 Školní vzdělávací program a profil školy	40
8. 1 Školní vzdělávací program.....	40
8. 2 Profil školy	41
8. 3 Reprezentování školy na sportovních utkáních.....	42
9 Výchovná poradkyně na základní škole.....	43
9. 1 Náplň výchovné poradkyně této školy	43
9. 2 Konkrétní úkoly výchovné poradkyně	43

9. 3 Časový harmonogram činností pro výchovnou poradkyni školy pro školní rok 2011/2012	44
10 Hodnocení školy z pohledu výchovné poradkyně školy	47
10. 1 Šikana na škole	47
10. 2 Záškoláctví žáků	48
10. 3 Individuální vzdělávací plán	48
10. 4 Kariérové poradenství	49
10. 5 Další doporučení výchovné poradkyně	49
10. 6 Negativní jevy u žáků	50
10. 7 Školní hodnocení žáků	50
11 Školní výchovná komise pro projednání přestupků ve škole	52
12 Případová studie žáka	54
12. 1 Pozorování chlapce během edukačního procesu	54
12. 2 Anamnestické údaje	55
13 Shrnutí praktické části	58
Závěr	60
Seznam použitých zkratk	62
Seznam použité literatury a dalších zdrojů	63
Seznam příloh	65

Úvod

„Termínem výchovné poradenství byla a je dosud označována koncepce odborných poradenských a podpůrných služeb v otázkách výchovy a vzdělávání dětí a mládeže. Zabývá se otázkami souvisejícími s psychologickými, pedagogickými, pedagogicko-psychologickými a speciálně pedagogickými aspekty ontogeneze dětí a mládeže od předškolního věku až do období dospívání. Představuje zatím jedinou, státem podporovanou a řízenou odbornou pedagogicko-psychologickou poradenskou službu ve školství poskytovanou dětem a mládeži, jejich zákonným zástupcům a učitelům škol, ve kterých se žáci vzdělávají, vychovávají a připravují pro své uplatnění ve společnosti“ (Opekarová, 2007, s. 7).

Práce je zaměřena na výchovného poradce na základní škole praktické, především na to, jak může ovlivnit hodnoty žáků a postoje učitelů k problémovým žákům, jaký je jeho přínos pro praktickou školu, kterými činnostmi se zabývá a zejména jeho funkcí a působností na škole.

Tyto poznatky jsou zpracovány v teoretické části práce studiem již dříve uveřejněných prací jiných autorů. V kapitole č. 1 je vymezen vývoj a potřeba výchovného poradenství, dále v kapitole č. 2 je objasněna práce a funkce výchovného poradce ve školství, jsou definovány činnosti poradenské, metodické a informační, které stanovuje zákon vyhláškou č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Kapitola č. 3 se věnuje stěžejní práci a problematice výchovného poradenství, zejména pedagogické diagnostice, která je nejdůležitější činností pro odbornou pomoc žákům. Poslední kapitola č. 4 teoretické části je věnována poradenským službám, které úzce spolupracují s výchovným poradcem ve vzdělávacích institucích.

V praktické části kapitola č. 6 přibližuje obec, ve které se základní škola nachází, v kapitole č. 7 a 8 je charakterizována základní škola praktická, o které tato práce pojednává, žáci, kteří školu navštěvují, jejich rodiny a jejich učitelé. Kapitola č. 9 stanovuje a vymezuje činnosti a funkce výchovné poradkyně, kapitola č. 10 je jejím náhledem na školu a děti, se kterými na škole pracuje a vychovává ona i jiní pedagogové, jejich nejběžnější problémy, se kterými se setkává a které musí řešit. Kapitola č. 11 se věnuje přestupkům žáků a školní výchovné komisi, kde jsou tyto přestupky řešeny, a ve které výchovná poradkyně působí jako hlavní činitel. Předposlední kapitola č. 12 je případovou studií žáka 9. třídy, se kterým jsem strávila dva vyučovací dny. Jako hlavní je zde využita metoda pozorování, rozhovor s poradkyní, dále pak studium pedagogických dokumentů a v neposlední řadě také

charakteristika žaka pomocí případové studie. Poslední kapitola obsahuje shrnutí praktické části.

Cílem bakalářské práce v teoretické části je popsat zákonné úpravy poradenství, zásady práce, kompetence, možnosti a úlohu výchovného poradce, přiblížit diagnostikování žáků a práci s nimi, ale také historický vývoj výchovného poradenství v České republice.

Cílem praktické části bakalářské práce je popsat konkrétní práci, úlohu a funkci vybrané výchovné poradkyně základní školy praktické. Součástí je i popis konkrétní praktické školy, potíží dětí na škole, se kterými se výchovná poradkyně potýká, způsoby řešení těchto problémů, které jsou zapříčiněny hlavně sociálně patologickými jevy a nesprávnou výchovou. Zároveň bylo i jistým úsilím zjistit, zda je hlavní náplní výchovné poradkyně řešení výchovných problémů žáků, anebo kariérové poradenství a její snaha ovlivnit žáky tak, aby měli větší ambice získat další vzdělání pro budoucí povolání.

Toto téma jsem si vybrala proto, neboť jsem měla v úmyslu více nahlédnout do problematiky výuky a vzdělávání dětí s výchovnými problémy, které jsou v „běžném“ světě určitým způsobem handicapovány, které žijí a vyrůstají v sociálně slabém prostředí často bez zájmu vlastních rodičů. Zajímalo mě, jakým způsobem vycházejí mezi sebou, jak se s nimi pracuje a zároveň mě zajímali rovněž lidé, pedagogové, kteří se zabývají nejen jejich výchovou a vzděláváním, ale v některých případech také zlepšením jejich rodinného prostředí. Proto jsem uvítala možnost mého působení na škole formou stáže, která mi poskytla cenné zkušenosti nejen při psaní bakalářské práce, ale umožnila mi i nahlédnout do jiného způsobu života.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Stručná historie výchovného poradenství

Výchovné poradenství má své počátky v Anglii. Již v roce 1884 F. Galton založil tzv. antropometrickou laboratoř, ve které chtěl prostřednictvím studia a poznání osobnosti dítěte poskytovat rady při výchově v rodině a škole. Z Galtonovy laboratoře se vyvinula na univerzitě v Londýně první psychologická výchovná poradna, která od roku 1928 již fungovala jako dětská poradenská klinika. Galtonův projekt ideově ovlivnil J. M. Cattella, který společně s L. Witmerem v roce 1896 otevřel první poradenskou kliniku v USA při Pensylvánské univerzitě. Ani Francie nezůstala pozadu a v roce 1905 psycholog A. Binet otvírá pedagogickou laboratoř (Kohoutek, 2008).

Již přes padesát let fungují v České republice poradenské služby. Systém poradenství v Československu vznikající na konci padesátých let se zakládal na ideji, že alespoň základní odborné služby je třeba poskytovat v masovém měřítku, který by se uskutečňoval přímo ve škole pro potřeby všem žákům. Pro tuto funkci nejlépe vyhovoval pedagogický pracovník – specialista, jenž byl nejprve určen jen jako poradce pro volbu povolání, ale později již vykonával roli výchovného poradce (Čáp, 2009).

Funkce výchovného poradce byla prvně zřízena na základních školách, a to příslušnou směrnicí tehdejšího Ministerstva školství v roce 1962. Úkolem výchovného poradce bylo především pomoci žákům s výběrem dalšího povolání a dohlížet na žáky s výchovnými obtížemi, především na ty, kteří zaostávali za ostatními. Jeho další povinnost byla pomáhat řediteli a přesvědčovat učitele o důležitosti poznávání osobních stránek dětí, jejich zájmů a rodinných poměrů. Instruoval ostatní pedagogy o jednotlivých povoláních, především pak o povoláních, která byla důležitá z hlediska potřeb národního hospodářství.

O rok později byla vydána obdobná směrnice i pro výchovné poradce na středních všeobecně vzdělávacích školách a středních odborných školách. Funkce poradce pro výchovu k volbě povolání byla však ustanovena jen na středních všeobecně vzdělávacích školách, ne však na středních odborných školách. Na všeobecně vzdělávacích školách se výchovný poradce zejména zabýval činnostmi metodickou, informační a koordinační. Studenti odborných škol, kteří splňovali požadavky pro studium na vysokých školách, mohli též využít rad a pomoci výchovného poradce.

Roku 1963 tehdejší ministerstvo školství a kultury rozhodlo o třech ustanoveních. V roce 1964 začala vycházet odborná publikace s názvem „Výchovný poradce“, druhým

opatřením bylo zavedení specializačního postgraduálního studia výchovných poradců na některých vysokých školách a třetím opatřením bylo založení vědecko-výzkumného pracoviště zabývající se výchovným poradenstvím na Univerzitě Karlově.

Do této doby na území našeho státu samozřejmě fungovala poradenská zařízení, která se zaměřovala na výchovné problémy dětí a mládeže, avšak tyto instituce však nebyly zaštiťovány státem. Později přibýly pedagogicko-psychologické poradny, které byly zřizovány na základě pokynu Ministerstva školství a kultury vydaného v roce 1967. V následujících letech vznikaly další výnosy a předpisy, které se zaměřovaly na institut výchovného poradenství a od roku 1993 na základě předpisu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy vznikají speciálně pedagogická centra při speciálních školách. A jako nejnovější článek tohoto systému přibyl v roce 1994 Institut pedagogicko-psychologického poradenství České republiky. Díky nestátním, církevním či soukromým organizacím vznikají v České republice další poradenské instituce poskytující dětem a mládeži různé poradenské služby. Jejich činnost však není již primárně zaměřena na školu, ale jsou to protidrogová a krizová centra, linky důvěry apod. (Klímová, 1987; Opekarová, 2007).

2 Výchovní poradce

2.1 Základní právní rámec

Obecným právním rámcem pro výchovné poradenství je školský zákon č. 561/2004 Sb. Základním pilířem pro činnost výchovného poradce je pak vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, která je prováděcím předpisem podle § 121 odst. 1 a § 123 odst. 5 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.

Samotný termín „výchovní poradce“ není v platné právní úpravě zakotven, ale byl definován předcházející právní úpravou, konkrétně vyhláškou Ministerstva školství České socialistické republiky č. 130/1980 Sb., o výchovném poradenství, která byla zrušena vyhláškou č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Termín „výchovní poradce“ však do nové právní úpravy nebyl definičně přenesen, ačkoli je v řadě právních předpisů nadále používán (Čáp, 2009).

Další vyhláška, kterou se výchovní poradci řídí, je vyhláška č. 73/2005 o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.

A v neposlední řadě každý psychologický či výchovný poradce má za povinnost dodržovat Etický kodex Českomoravské psychologické společnosti z roku 1999. Profesionalita výchovných poradců spočívá také v diskrétnosti a mlčenlivosti, které se týkají osobních sdělení žáků, studentů či klientů (Kohoutek, 2008).

2.2 Předpoklady pro výkon výchovného poradenství

Předpoklady pro výkon výchovného poradenství stanoví zákon o pedagogických pracovnících (vyhláška č. 72/2005 Sb.). Mezi obecné podmínky pro tento post patří plná způsobilost k právním úkonům, odborná kvalifikace pro přímou pedagogickou činnost, kterou vykonává, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a prokázání znalosti českého jazyka v případech, kdy zákon nestanoví jinak. Je také nezbytné získat specializaci pro výkon specializované metodologické činnosti výchovného poradce. Specializačním studiem získá jeho absolvent odbornost v základním oboru v oblasti pedagogiky, speciální pedagogiky

a psychologie. Toto studium umožňuje program celoživotního vzdělávání na vysokých školách, které se uskutečňuje v trvání nejméně 250 vyučovacích hodin, z čehož je 30 hodin stáží. Studium je završeno osvědčením, které získá obhajobou závěrečné písemné práce a závěrečnou zkouškou před komisí (Čáp, 2009).

Ve výuce jsou přednášeny např. tyto studijní okruhy:

- Vývoj poradenství v závislosti na teoriích pedagogiky a psychologie.
- Poradenské služby na škole.
- Právní rámec výkonu poradenské činnosti.
- Role výchovného poradce ve školním prostředí.
- Školní třída, její vedení a diagnostika.
- Komunikace s rodiči či zákonnými zástupci.
- Základní dovednosti vedení poradenské komunikace.
- Integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.
- Kariérové poradenství.
- Základní diagnostické metody (Čáp, 2009).

Výchovným poradcem se stává obvykle zaměstnanec školy, jelikož se na tuto pozici většinou nevytváří samostatné pracovní místo. Do výběrového řízení se dostávají kvalifikovaní učitelé, které si vybírá sám ředitel školy. Pedagog musí být humanisticky založen, mít blízko k žákům a studentům, musí dosahovat odborné způsobilosti v oblasti pedagogiky, psychologie, speciální pedagogiky, ale také práva a znalosti z jiných oborů. Důležitá je rovněž zkušenost pedagoga jako učitele ale i jako člověka.

Pro další vzdělávání výchovných poradců jsou k dispozici různé projekty vzdělávání, kurzy a semináře, které připravují pedagogicko-psychologická centra a poradny. Toto vzdělávání je dle vyhlášky MŠMT povinné a ministerstvo vydává tzv. „Standard studia pro výchovné poradce“, kterým se příslušné organizace vzdělávající výchovné poradce musí řídit a je platný od 1. ledna 2009. Věnují se metodice, přístupům a formám práce s dětmi a mladými lidmi. Většina výchovných poradců má o soustavné vzdělávání zájem, neboť se v dnešní hektické době setkávají s negativními fenomény společnosti a je třeba na ně reagovat (Čáp, 2009; Vincejová, Jorčíková, 2006).

Dále je důležité, aby výchovní poradci měli znalosti, které se týkají vzdělanosti a kvalifikačních předpokladů jednotlivých profesí týkající se psychologie a poradenství

a mohli tyto informace předávat rodičům popřípadě ostatním učitelům, neboť v případě obtíží žáků musí mít rodiče pravdivé a přesné informace, na které profese v oblasti psychologie se mohou obrátit v případě potíží svých dětí (Čáp, 2009).

2. 3 Úloha výchovného poradce na škole

Výchovný poradce zastává ve škole specifickou roli, se kterou se může však dostat do situací, kde se střetává role učitele a role výchovného poradce. Víceméně v každém učiteli je výchovný poradce, neboť pedagogové by měli děti vést správným směrem v životě, ukazovat jim vhodnou cestu, i to jak problémy řešit. Někdy však může nastat rozpor v roli učitele a v roli výchovného poradce, kdy na prvním místě učitelé vystupují ve škole jako autority a až na místě druhém se mohou stát důvěrníky. Dítě tak nemusí pociťovat důvěru se učiteli svěřit a i učitel se může trápit nad tím, jak danou situaci řešit. Těmto problémům se dá vyhnout tím, že škola zaměstná pedagoga, který má pouze poradenské úkoly, ale na většině škol je poradcem vyučující pedagog. Pokaždé tak není snadné skloubit nároky učitele a výchovného poradce (Čáp, 2009; Fontana, 2010; Vincejová, Jorčíková, 2006).

Jeho úkolem jsou poradenské, metodické a informační činnosti, které předává svým kolegům a rodičům. Měl by se také naučit problémy žáků a školy mapovat, vyhledávat a zaměřit se na prevenci negativních jevů na škole. Touto funkcí získá povinnosti nespádající do běžných povinností pedagoga, a proto se často pro své kolegy stává poradcem, kdy spolupracuje nejen se svými kolegy a rodiči, ale také s vedením školy, které jej do funkce ustanovilo. Především však bude spolupracovat s metodikem prevence rizikového chování, školním psychologem či speciálním pedagogem, pokud jsou tyto pozice na škole obsazeny.

K tomu zprostředkovává spojení s organizacemi pro péči o děti, kterými jsou pedagogicko-psychologické poradny, speciálně pedagogická centra, ale i střediska výchovné péče. S těmito centry řeší problémové žáky, kteří mají výchovné a výukové problémy, ale také děti, které trpí různými druhy handicapů. Tento člověk by měl mít značné vědomosti, oplývat uměním komunikace a mít dostatek pedagogického taktu (Čáp, 2009; Vincejová, Jorčíková, 2006).

Pro svou náročnou práci se žáky a rodiči je nanejvýš vhodné, aby výchovný poradce měl k dispozici vlastní kabinet a mohl tak zachovat soukromí pro své klienty. Rovněž spisy

o žácích je nutné dobře zabezpečit, aby k nim měl přístup pouze výchovný poradce, bohužel na většině škol je kancelář málo a výchovní poradci tuto možnost vlastního kabinetu nemají (Čáp, 2009; Vincejová, Jorčíková, 2006).

Pro výchovné poradce je nezbytné umět pomoci žákům s jejich výukovými i výchovnými problémy a je pro ně potřebné získat více důvěry. K tomu je třeba dostatek časových dotací na řešení individuálních problémů žáků, těchto se bohužel poradcům nedostává, přestože jim práce se žáky zabere více jak 60% času. Na přímou práci s rodiči to vychází okolo 20% náplně práce a pro ostatní učitele či ostatní subjekty to vychází ještě méně. Z toho vychází, že by se výchovní poradci angažovali při pomoci dětem ještě více, ale často jim schází efektivnější spolupráce s ostatními pedagogy a ostatními subjekty, ať už ve škole či mimo školské subjekty (Lazarová, 2008).

Základní úlohy:

- a) **Úlohy informační** – informovat své kolegy, rodiče a žáky o úloze výchovného poradce, zodpovídat otázky týkající se studijních a profesních informací. Poskytovat informace o mimoškolních poradenských centrech a jejich nabízených službách. Sbírat a podávat poznatky o vývoji pedagogických a pedagogicko-psychologických proudů.
- b) **Úlohy odborně metodické** – poskytovat odborné rady a metodiky svým kolegům a vychovatelům při zpracovávání a získávání dat o žácích. Zajišťovat a uchovávat informace a data o žácích. Prosazovat metody v procesu hodnocení, diferenciaci a přeřazování žáků.
- c) **Úlohy diagnostické** – prosazovat a realizovat metody pedagogické diagnostiky a metody v přístupu s problémovými žáky. Sjednocovat diagnostické metody učitelů a koordinovat diagnostický systém na škole. Navrhovat žáky k odbornému vyšetření ve specializovaných zařízeních a sledovat průběh další výchovy žáků, kteří již výchovné problémy mají a neustále napomáhat k jejich minimalizaci. Vyvíjet činnosti v oblasti prevence negativních vlivů na škole jako je šikana, drogy, sídlištní kriminalita, gamblerství a další sociálně patologické jevy.
- d) **Úlohy poradenské** – poskytovat konzultace a rady při řešení individuálních problémů žáků, zejména napomáhat při rozhodování žáka a rodičů o další přípravě na budoucí povolání (Opekarová, 2007; Vincejová, Jorčíková, 2006).

2. 4 Etické zásady práce

Ráda bych zde zmínila etické zásady práce výchovného poradce, které jsou v jeho práci zásadním pilířem. Bez těchto zásad poradce nezíská důvěru klienta a ten k němu nebude otevřený a maximálně upřímný. Aby činnost výchovného poradce byla dlouhodobá a efektivní, je ji třeba podmínit etickým přístupem k žákům a rodičům.

Výchovný poradce:

- a) Neřeší problémy klienta na veřejnosti ani před ostatními pedagogy a dbá jeho důstojnosti a psychické integrity.
- b) Nezabývá se problémy nesouvisející s konkrétní věcí, kterou se žákem řeší. Neklade intimní otázky bez souhlasu či přítomnosti rodičů.
- c) Chrání informace o klientovi, s přenosem informací by musel mít souhlas klienta. Tato situace nastává v souvislosti s nepochopením ze strany ostatních vyučujících a vedení, kdy výchovný poradce musí zachovávat mlčenlivost.
- d) Pokud klient naznačí události, které zakládají podstatu trestného činu, či ohrožení klienta nebo okolí na zdraví a životě, je nucen toto oznámit příslušným orgánům. Musí však dopředu upozornit klienta, že věc bude muset ohlásit. Jedině kdyby hrozilo nebezpečí z prodlení, anebo by byla vzniklá škoda větší, než následky porušení mlčenlivosti, lze konat bez předchozího souhlasu. Je však třeba ihned informovat klienta o vzniklých skutečnostech.
- e) Poradce musí vždy oddělovat informace získané v poradenském procesu od událostí, které probíhají ve vyučovací hodině, proto musí umět striktně oddělovat obě své role učitele versus poradce.
- f) Podle zákona má klient právo nahlížet do spisu a získat tak všechny informace, které s jeho osobou či dítětem souvisí. Ani označení dokumentu jako důvěrné neplatí pro klienta, ten má právo vidět a mít možnost duplikovat (za úplatu) všechny dokumenty.
- g) Klient nemůže měnit zprávy od odborníků, ale může se k těmto zprávám vyjádřit či s nimi nesouhlasit.
- h) Pokud se výchovný poradce dostává do situace, kdy sám není schopen danou situaci vyřešit, nebo se dostává na hranici etických zásad, pak se může obrátit na další odborníky či externisty. Autodiagnostika by měla být součástí odpovědného přístupu k práci (Čáp, 2009).

2. 5 Základní funkce výchovného poradce

Poradenské činnosti:

„1) Kariérové poradenství a poradenská pomoc při rozhodování o další vzdělávací a profesní cestě žáků, tj. zejména:

- a) koordinace mezi hlavními oblastmi kariérového poradenství - kariérovým vzděláváním a diagnosticko-poradenskými činnostmi zaměřenými k volbě vzdělávací cesty žáka,
- b) základní skupinová šetření k volbě povolání, administraci, zpracování a interpretaci zájmových dotazníků v rámci vlastní odborné kompetence a analýzy preferencí v oblasti volby povolání žáků,
- c) individuální šetření k volbě povolání a individuální poradenství v této oblasti (ve spolupráci s třídním učitelem),
- d) poradenství zákonným zástupcům s ohledem na očekávání a předpoklady žáků (ve spolupráci s třídním učitelem),
- e) spolupráce se školskými poradenskými zařízeními (poradna, centrum) a středisky výchovné péče při zajišťování poradenských služeb přesahujících kompetence školy,
- f) zajišťování skupinových návštěv žáků školy v informačních poradenských střediscích úřadů práce a poskytování informací žákům a zákonným zástupcům o možnosti individuálního využití informačních služeb těchto středisek.

2) Vyhledávání a orientační šetření žáků, jejichž vývoj a vzdělávání vyžadují zvláštní pozornost a příprava návrhů na další péči o tyto žáky.

3) Zajišťování nebo zprostředkování diagnostiky speciálních vzdělávacích potřeb (vstupní a průběžné) a intervenčních činností pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.

4) Příprava podmínek pro integraci žáků se zdravotním postižením ve škole, koordinace poskytování poradenských služeb těmto žákům školou a školskými poradenskými zařízeními a koordinace vzdělávacích opatření u těchto žáků.

5) Poskytování služeb kariérového poradenství žákům/cizincům se zřetelem k jejich speciálním vzdělávacím potřebám.

Metodické a informační činnosti:

- 1) Zprostředkování nových metod pedagogické diagnostiky a intervence.*
- 2) Metodická pomoc pedagogickým pracovníkům školy v otázkách kariérového rozhodování žáků, integrace, individuálních vzdělávacích plánů, práce s nadanými žáky apod.*
- 3) Předávání odborných informací z oblasti kariérového poradenství a péče o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami pedagogickým pracovníkům školy.*
- 4) Poskytování informací o činnosti školy, školských a dalších poradenských zařízeních v regionu, o jejich zaměření, kompetencích a o možnostech využívání jejich služeb žákům a jejich zákonným zástupcům.*
- 5) Shromažďování odborných zpráv a informací o žácích v poradenské péči dalších poradenských zařízení a jejich zajištění v souladu s předpisy o ochraně osobních údajů.*
- 6) Vedení písemných záznamů umožňujících doložit rozsah a obsah činnosti výchovného poradce, navržená a realizovaná opatření“ (vyhláška č. 72/2005 Sb.).*

2. 6 Reálná i nereálná očekávání od výchovného poradce

Aby nedošlo k nerealistickým očekáváním a předcházelo se nedorozumění, je třeba šířit informace o práci výchovného poradce mezi pedagogy, rodiče a žáky. Jeho kompetence a činnosti jsou přesně vymezeny vyhláškou.

Nadřizení – se domnívají, že výchovný poradce je ustanoven do své funkce především kvůli škole a ne kvůli žákům. Že je odborníkem na komunikaci mezi školou a veřejností a je na něm, aby napravoval různá nedorozumění. V negativním smyslu pochybují, že tato funkce bude škole ku prospěchu a obávají se, že jeho činnosti budou narušovat běžný chod školy.

Kolegové – od něj očekávají, že si poradí s nezvladatelnými žáky a jejich rodinami a bude po nich chtít příliš mnoho změn v přístupu k takovýmto dětem. Předpokládají, že budou mít u něj zastání před vedením školy i před rodiči, že zlepší atmosféru ve škole i třídách a vyřeší problémové situace bez jejich přičinění. Na druhé straně se obávají, že bude

inovovat přístupy k dětem a výuce, že změní zavedené stereotypy a bude spíše na straně žáků a rodičů proti pedagogům. Třetí možností je, že práci výchovného poradce neberou na zřetel a jeho funkci na škole neakceptují výjma jako kariérního poradce pro žáky.

Rodiče žáků – již z pojmenování této role očekávají, že vyřeší sociálně patologické jevy jejich dětí. Případně se mohou domnívat, že po rodičích bude vyžadovat mnohem větší zásahy do výchovy dětí a bude apelovat na provádění aktivit i mimo školu (Čáp, 2009).

Žáci – často ani nevědí, jaký význam výchovný poradce na škole má, většinou jsou srozuměni, že jim pomůže s vyplněním přihlášek na další studia a s výběrem škol. Obávají se na něj obrátit se svými problémy, že by ihned informoval další pedagogy a především rodiče. Pro děti je proto stěžejní, aby poradce v sobě skrýval dvě zásadní kvality pro tuto práci, kterými jsou sympatie a důvěryhodnost. Proto je důležité, aby si hned na začátku hovoru vyjasnili podmínky. Pokud by sdělená informace byla závažná a ohrožovala by samotné dítě, musí samozřejmě poradce informovat příslušné osoby či úřady, na to však musí žáka upozornit dříve, než spolu začnou komunikovat. Neměl by ale nikdy narušit svou důvěryhodnost tím, že sdělí obsah hovoru jen proto, aby dítě bylo potrestáno (Čáp, 2009; Fontana, 2010).

Společnost – vnímá přítomnost poradce na škole jako prevenci proti negativním jevům na škole. Vidí v něm vyšší kvalitu pedagogického a výchovného procesu.

Proto je velmi užitečné, když výchovný poradce podává o své činnosti pravidelně informace jak na pravidelných poradách školy, tak rodičům na třídních schůzkách. Lze využít také nástěnek na škole či webových stránkách školy, kde se může prezentovat (Čáp, 2009).

3 Pedagogická diagnostika

Předmětem zkoumání pedagogické diagnostiky je především poznávání, charakterizování a hodnocení úrovně výchovy a vzdělání sledovaného jedince vlivem specifického a záměrného působení, zejména jak jsou plněny a dosaženy cíle a úkoly výchovně vzdělávacího procesu (Opekarová, 2007).

Poznat žáky a pochopit správně jejich potřeby představuje základní podmínku pro úspěšné vzdělávání a výchovu. V dnešním školství se prosazuje, s ohledem na možnosti školy, provádět výuku dle možností a potřeb konkrétního dítěte, především u dětí s poruchami učení nebo u žáků, kteří trpí různými handicapy. Kvalitní diagnostika slouží pedagogům ale i rodičům.

Výchovný poradce provádí diagnostiku jednotlivých dětí, ale i celé třídy a zároveň se snaží rozpoznat poměry mezi učiteli a žáky, protože negativní vztahy ovlivňují a zvyšují problémy konkrétních žáků. Intervenuje pak aktivity a různé možnosti nápravy, které danou situaci mohou pozitivně ovlivnit, a proto je třeba vycházet ze správné diagnostiky, aby se nesnáze žáka úspěšně vyřešily.

Ve skutečnosti se výchovný poradce nezabývá jen pedagogickou diagnostikou, ale částečně i diagnostikou psychologickou k rozpoznání charakteristických vlastností dítěte. Stejně tak by si měl všimnout i zdravotních a sociálních aspektů a zohledňovat jejich vliv na chování žáka a mnoho také napoví údaje získané z chování mimo školu. Všechny tyto stránky ovlivňují aktuální stav dítěte, ale zanechávají i trvalé stopy na jeho osobnosti.

K efektivnímu vzdělávání a výchově jsou třeba relevantní diagnostická data, z kterých učitelé mohou vycházet a přizpůsobovat podmínky výuky žákům. Mnoho informací učitel získá již na základě samotného vyučování, reakcí dětí, odpovědí a otázek a z neverbální komunikace (Čáp, 2009).

V pedagogické praxi se nejlépe osvědčuje metoda rozhovoru, pozorování a analýzy výsledků činnosti dítěte.

Rozhovor

Jedná se o nejvyžívanější pedagogickou metodu.

Rozeznáváme:

- a) **Individuální rozhovor** – výchovný poradce si jej zvolí, pokud žáka potřebuje výchovně usměrnit nebo by si rád o něm prohloubil poznatky, které získal pozorováním. Jsou to informace osobního rázu o žákových zájmech, ideálech a zkušenostech.
- b) **Skupinový rozhovor** – uskutečňuje se formou besedy se skupinou žáků, kdy jako nejvhodnější skupina se považuje 10 – 15 žáků.

Podle volnosti v kladení otázek rozeznáváme:

- a) **Volný rozhovor** – při kterém není pevně vytvořené schéma otázek, žák spontánně odpovídá a výchovný poradce udržuje téma.
- b) **Standardizovaný rozhovor** – nebo-li řízený rozhovor. V důkladné přípravě se vypracuje přesné schéma otázek, kdy i pořadí otázek se musí zachovat a odpovědi žáka se přesně zaznamenávají.

Rozhovor má určité fáze. Nejprve se naváže kontakt se žákem nejlépe formou běžného hovoru o sportu či jiných oblíbených tématach dětí. Rozptýlí se tak obavy a rozpaky a následně se naváže na vlastní rozhovor o daném problému, kdy se začíná ze široka k jádru věci. Největším uměním je získat si důvěru žáka tak, aby o svých potížích začal mluvit sám. Poslední fází je závěr, kdy se žák a poradce dohodnou na nějakém společném řešení (Vincejová, Jorčíková, 2006).

Podmínky správně vedeného rozhovoru:

- Obeznámit se danými podmínkami, ve kterých bude rozhovor veden.
- Zvolit srozumitelný jazyk pro žáka. Nepoužívat odborné a vědecké termíny, ale vyhnout se také dialektu a slangu. Ve většině případech obsahuje rozhovor 50 – 70 otázek, které musí být položeny jasně a srozumitelně.
- Zdvořilost a takt je nezbytnou podmínkou.
- Tazatel by měl být trpělivý a pozorný k výpovědím žáka.
- Měl by budit důvěru, sympatie a laskavost.

- Měl by umět vést rozhovor cíleně a nenechat žáka odbíhat od tématu.
- Atmosféra by měla být přátelská, aby se žák cítil dobře. Především žáka nevyslýchat a nezpovídat.
- Dodržení určitého časového limitu je také vhodné, nemělo by se přesáhnout 45 minut.
- Na závěr má mít i žák možnost se zeptat na věci, které jej v souvislosti tématem zajímají. Samozřejmě i ukončení vyžaduje jistý společenský takt (Musilová, 2004).

K nejčastějším chybám při rozhovoru patří autoritativní styl, netrpělivost a podrážděnost, unáhlená interpretace odpovědi a vést hovor kamarádsky až familiárně. Důležitá je i technika rozhovoru, být emočně vyrovnaný, pohotový u nezvyklých odpovědí žáka a je třeba i dávka dobré výřečnosti.

Žák se nesmí cítit u rozhovoru jako u výslechu, nesmí mít strach, ale naopak měl by cítit od výchovného poradce povzbuzení. Také by neměl dítě přerušovat, ale v klidu mu naslouchat. Toto všechno vyžaduje pedagogický takt a schopnost empatie (Vincejová, Jorčíková, 2006).

Pozorování

Pozorování je záměrné vnímání prostředí, ve kterém se nacházíme, vnímání chování lidí, kteří jsou okolo nás. Obsah a forma pozorování závisí od subjektu, který pozorování uskutečňuje a zpracovává ve vědomí, záleží také na zkušenostech, který člověk získal a také na charakteru osobnosti, proto každý můžeme daný jev chápat rozdílně. Ve školní praxi má pozorování důležitou úlohu. Uskutečňuje se v přirozených podmínkách a objasňuje žákovi schopnosti, charakterové vlastnosti, psychické stavy, sociální vazby. Pokud chceme pozorování použít jako metodu pro diagnostiku žáka, musí se plnit tyto zásady:

- Plánovitost pozorování** – pro objektivní pozorování se musí připravit plán, který se bude přesně dodržovat.
- Dlouhodobost pozorování** – tímto se vyloučí možnost náhodného projevu žáka při pozorování. Důležité je také pozorovat reakce objektu v měnících se situacích, kdy chování může být rozdílné.
- Cílené pozorování** – pozorování se musí zacílit na konkrétní projevy chování a odlišit tak nepodstatné jevy od podstatných.
- Přesnost záznamu pozorování** – vedení přesných záznamů, korektní formulace a evidování údajů, je předpokladem kvalitní diagnostiky.

- e) **Diskrétnost pozorování** – žák nesmí vědět, že je pozorován, mohl by své chování kontrolovat a došlo by ke zkreslení výsledků (Vincejová, Jorčíková, 2006).

Aby se docílilo co nejvíce objektivitu, měl by se výchovný poradce oprostít od svého subjektivního postoje k žákovi, zaujatosti či předčasném názoru na danou situaci a chování žáka v ní. Také by se měl oprostít od svých přání a představ k projevům žáka.

K systematickému a důslednému pozorování je nezbytné se seznámit s probíhající situací již předem, měl by rozumět tomu, co se v ní děje a za jakých okolností se uskutečňuje. Měl by si ujasnit, co bude náplní pozorování, které stránky a charakteristiky jevů bude pozorovat a v jakém rozsahu bude žáka sledovat, jaké časové sekvence si zvolí, zda se zaměří na žáka v hodinách či na dění o přestávkách.

Co se týče průběhu pozorování, je důležité psychologické povědomí o tom, že jde o pozorovací situaci. Žáci jsou obeznámeni o tom, že jsou pozorováni učiteli v průběhu hodiny i o přestávkách či příchodu do školy a odchodu z ní. Takováto situace se nazývá „vyvolané pozorování“ a je žádoucí, aby se upřesnil údaj o tom, zda pozorovaný objekt ví, že je sledován. Naproti tomu nastávají situace označované jako „nevyvolané pozorování“, ať už si žáci uvědomují, že jsou pozorováni či nikoliv.

Pro zpřesnění údajů a dosažení objektivitu je zapotřebí, aby poradce při pozorování používal jisté pomůcky. Jsou to: záznamové archy, bodovací stupnice, škály a další formuláře, do kterých se zaznamenávají zjištěné skutečnosti. Škály a stupnice musí být zcela jednoznačné a předem jasně stanovené, aby nedošlo ke zkreslování hodnocení či subjektivnímu zaujetí (Musilová, 2004).

Analýza produktů činnosti

Pro základ metody analýzy produktů činnosti slouží všechny grafické a manuální výtvary žáků, které jsou odrazem individuálních vlastností a psychických procesů člověka. Při analyzování písemných projevů žáka můžeme hodnotit písmo, jeho základní charakteristiky, všimnout si sklonu písma, napojení jednotlivých písmen, tvaru písma, a zda se nevyskytují pravidelné chyby, které by mohly poukazovat na nějakou poruchu.

Z obsahu slohových prací zase můžeme hodnotit slovní zásobu, rozumovou vyspělost, úroveň vyjadřování a emoční úroveň dítěte. Můžeme se též dozvědět o postojích k jednotlivým povoláním, což jsou pro činnost kariérového poradce důležité informace.

Mnoho možností poskytují i výtvarné práce žáků, které vypovídají především o estetickém cítění a emocionalitě jednotlivce, kde se osvědčila i spolupráce s psychologem. Stejně tak je to i s pracovním vyučováním, kde můžeme hodnotit zručnost, nápaditost, tvořivost, samostatnost při řešení úkolů a jiné.

Úspěch této metody záleží především na odbornosti a diagnostické zkušenosti výchovného poradce, neméně i na jeho intuici (Vincejová, Jorčíková, 2006).

Dotazník

Tato metoda má společné prvky s metodou jako je rozhovor. V pedagogické praxi se využívá ke zjištění zájmů, postojů, názorů žáků apod. Dotazníkové šetření vypovídá o velké míře objektivnosti díky statisticko-matematické objektivizaci, čímž se rozumí, že dva rozdílní posuzovatelé hodnotící stejnou problematiku, získají srovnatelná data (Musilová, 2004; Vincejová, Jorčíková, 2006).

Standardizované dotazníky obsahují přesně formulované otázky a přesně znějící odpovědi, které si respondenti vyberou dle svého nejpravdivějšího uvážení, které vystihuje jejich názor či stav. K těmto dotazníkům jsou vydávány návody, jak interpretaci správně vyhodnotit.

Nestandardizovaný dotazník obsahuje otázky, na které je třeba odpovědět samostatně zvolenou formou odpovědi. Vytváří se ke zjištění využívání volného času žáků, postojích žáků k jednotlivým povoláním či vztahům k jednotlivým předmětům na škole. Otázky musí být formulovány přiměřeně k věku dítěte, položeny jasně a srozumitelně (Vincejová, Jorčíková, 2006).

Při formulaci otázek dotazníku platí zásady:

- a) Otázky musí být položeny jednoduše a konkrétně.
- b) Otázky nesmí předem naznačovat volbu odpovědi.
- c) Formulace musí být jasná a zřetelná.
- d) Otázky typu „proč“ se nedoporučují, lze je použít jen v případě, pokud se vztahují ke konkrétní situaci (Musilová, 2004).

Sociometrická metoda

Výchovný poradce může ve své pedagogické praxi využít i tuto metodu diagnostikování. Sociometrická metoda je především určena pro výzkum mezilidských vztahů, díky ní může poradce zjistit vztahy ve třídě či skupině žáků, adaptaci jednotlivých žáků na třídu, soudržnost kolektivu. Prostřednictvím ní se identifikují vůdčivé třídy, ale i izolované děti ve skupině, zjištěné poznatky se dají využít k vytvoření dobrého klimatu třídy.

Použití této metody pro diagnostikování žáků je značně náročná činnost, kde se předpokládá dobrá metodická a odborná příprava. Výsledky však mohou významně doplnit poznatky o žácích i celé třídy (Vincejová, Jorčíková, 2006).

Pedagogická dokumentace

Pedagogická dokumentace se skládá z materiálů školy, které tuto instituci vystihují (učební plány, osnovy, metodika atd.) a z materiálů o vlastní práci s dítětem (různé postřehy učitelů). Pro diagnostiku dítěte je tato dokumentace nezbytná z důvodu variability vývoje a jeho přesného zaznamenávání. Dokumenty obsahují popis situace, není však vhodné vkládat hodnotící posouzení pozorovatele, které bude ovlivněno subjektivním posudkem (Zelinková, 2007).

Anamnéza

Pokud poradce potřebuje zjistit k objasnění žakových potíží informace z uplynulého života, použije tuto diagnostickou metodu. Podle zaměření rozeznáváme anamnézu osobní, rodinnou a školní.

➤ Osobní anamnéza

Osobní anamnéza přináší údaje o prenatálním i perinatálním vývoji dítěte a o vývoji v předškolním věku. Výchovný poradce si vypracuje anamnestický dotazník či použije metodu rozhovoru, kde se táže na průběh těhotenství, porodu i následný vývoj dítěte. Důležitá sdělení přináší fakta o prodělaných zdravotních problémech v těhotenství nebo častá onemocnění dítěte v předškolním věku.

➤ **Rodinná anamnéza**

Touto anamnézou získá tazatel informace o výchově žáka v domácím prostředí, o rodinných poměrech, ať už nejbližších či vzdálenějších členů rodiny. Kdo a jak často z rodičů tráví s dítětem čas strávený nad školní přípravou, tak i čas věnovaný k hrám a odpočinku, kolik je členů v domácnosti a jaký vliv mají na žáka sourozenci. Rodiče často obtíže nevidí nebo je podceňují.

➤ **Školní anamnéza**

Školní anamnéza obsahuje hodnocení jak předcházejícími, tak současnými učiteli, ale i dalších zaměstnanců školy, která souvisí s řešením školních problémů žáka.

4 Výchovní poradce a spolupracující organizace

Školní poradenské služby jsou součástí českého školského systému a jejich činnost je striktně zakotvena v legislativě, jako jsou: Zákon 561/2004 Sb., Vyhláška MŠMT č. 72/2005 a č. 73/2005. Tyto služby jsou poskytovány nejen žákům a studentům, ale také jejich rodičům či zákonným zástupcům a samotným pedagogům, kteří se výchovou dětí zabývají. Poradenské služby jsou zaměřeny na problémy dětí před nástupem do školy, tak i na problémy vyskytující se v průběhu vzdělávání. Zaměřují se především na prevenci a řešení výukových a výchovných obtíží, a také na projevy sociálně patologických jevů (zejména agresivního chování a zneužívání návykových látek).

Odborná pomoc těchto zařízení směřuje:

- K rozvoji činnosti sociální prevence.
- K vzájemnému udržování dobrých vztahů mezi rodinou a školou.
- Ke zlepšení činnosti v oblasti výchovy dětí a mládeže se specifickými výchovnými a vzdělávacími potřebami.
- K zavádění integrace dětí s různými problémy do běžných typů škol (Opekarová, 2007).

Pedagogicko-psychologické poradny

Pedagogicko-psychologické poradny (dále jen PPP) jsou zřizovány v každém správním celku našeho státu. Zvyklostí je mít více detašovaných pracovišť nebo kontaktních míst z důvodu dostupnosti těchto poradenských služeb. Poradna se zabývá pedagogicko-psychologickým a speciálně pedagogickým poradenstvím při výchově a vzdělávání žáků základních a středních škol, kdy klientem PPP se může stát již dítě od 3 let. Pomoc poradny je uskutečňována prostřednictvím ambulantních docházek do poradny nebo i návštěv pracovníků přímo na školách. Služby jsou bezplatné a některé poradny nabízejí volnočasové kroužky pro děti se zvýšeným rizikem projevů sociálně patologických jevů. Rodiče samy kontaktují PPP nebo ji může kontaktovat i škola po dohodě se zákonným zástupcem. Veškeré zprávy z poradny se posílají rodičům a ti samy rozhodují, zda je předloží škole či nikoliv. Škola nemůže být klientem PPP, je pouze spolupracující organizací.

Základní úkoly poradny jsou:

- Zjišťuje, jak jsou předškolní děti připraveny na školní docházku z psychologického a vývojového hlediska.
- Šetří příčiny poruch učení a chování či jiných problémů ve vývoji osobnosti.
- Provádí komplexní pedagogicko-psychologickou diagnostiku.
- Zpracovává posudky a odborná vyjádření pro rozhodnutí orgánů státní správy.
- Doporučuje rodičům zařazení žáka do příslušné školy či navrhuje vhodnou formu výuky.
- Provádí psychologické a speciálně pedagogické vyšetření žáků s jakýmkoliv znevýhodněním, aby je mohlo zařadit do příslušných tříd.
- Zjišťuje speciální vzdělávací potřeby žáků studující na školách, které pro ně nejsou speciálně upravené.
- Poskytuje rady žákům, které provází problémy v osobním či sociálním vývoji.
- Poskytuje metodiku pro školská zařízení, umožňují konzultace pedagogickým pracovníkům škol, které se potýkají s rizikovým chováním dětí.
- Realizuje preventivní opatření ve spolupráci s metodikem prevence při zjištění sociálně patologických jevů na škole (Čáp, 2009; Opekarová, 2007).

Speciálně pedagogické centrum

Toto speciálně pedagogické centrum (dále jen SPC) je především zřízeno pro žáky a studenty s různým typem postižení a znevýhodnění navštěvujících speciálně vzdělávací zařízení anebo pro ty, kteří jsou integrováni do škol a tříd, které jsou určeny přímo pro jejich postižení nebo mají upravené vzdělávací programy a individuální plány. Centra se od sebe liší svým zaměřením na druh postižení. Stejně tak jako v pedagogicko-psychologických poradnách, tak i do těchto center dochází klienti ambulantně, popřípadě formou návštěv odborníků ve školách a v rodinách. Fungují pro děti již od 3 let do 19 let.

Základní úkoly centra jsou:

- Zjišťuje, jak jsou vývojově a psychicky připraveni předškoláci se zdravotním postižením na povinnou školní docházku.
- Zkoumá, jaké vzdělávací potřeby budou třeba pro děti se zdravotním postižením či znevýhodněním.

- Zpracovává odborná vyjádření na žáky integrujících se do běžných škol a zařízení. Tato vyjádření slouží především pro potřeby správních rozhodnutí.
- Vypracovává speciálně pedagogickou, psychologickou a sociální diagnostiku klientů se zdravotním handicapem.
- Provádí poradenské, terapeutické a metodické činnosti pro žáky, jejich rodiče a pedagogy.
- Podílí se na vytváření a zpracování individuálních a stimulačních programů pro děti s postižením.
- Provádí kariérové poradenství pro handicapované klienty (Čáp, 2009; Opekarová, 2007).

Střediska výchovné péče

Tato střediska se zaměřují na prevenci a řešení výchovných problémů a negativních jevů v chování dětí. Snaží se odstraňovat příčiny a důsledky negativních projevů žáků a provádí diagnostiku a preventivně výchovné poradenství. Klienty se mohou stát děti od 3 let věku do ukončení studií na budoucí povolání, maximálně však do 26 let. Žákům s nařízenou ústavní či ochrannou výchovou střediska nenabízejí své služby, stejně tak nepracují s dětmi těžce závislými na návykových látkách.

Střediska výchovné péče poskytují služby v ambulantní či internátní formě, ambulantní podoba spočívá v krátkodobé i dlouhodobé spolupráci na základě individuální, skupinové či rodinné terapeutické a poradenské činnosti. O služby střediska žádá zákonný zástupce dítěte a je poskytována bezplatně. Nejprve je však nutné žákovi diagnostikovat poruchu chování na základě pedagogicko-psychologického vyšetření a středisko pak vypracovává individuální program na eliminování nežádoucích projevů chování. K dalším činnostem patří i vyhotovení sociometrického zkoumání ve třídách ke zjištění negativních vztahů mezi žáky a k následnému šetření a vytvoření terapeutických programů.

Internátní forma probíhá zpravidla v osmitýdenním pobytu, který si částečně klienti, respektive jejich zákonní zástupci, hradí sami. Na tyto preventivně výchovné pobyty jezdí především děti od 6 let do 18 let s nejrůznějšími poruchami chování, s problémy ve vztahu k rodičům a okolí. Pobyt je možné uskutečnit, pokud je zde známka alespoň minimální motivace ke spolupráci, jelikož je umístění v internátě dobrovolné. Po ukončení programu následuje ambulantní docházka (Čáp, 2009).

PRAKTICKÁ ČÁST

5 Použitá metodologie

K naplnění cíle praktické části bakalářské práce byla zvolena forma kvalitativního výzkumu prostřednictvím metody studia pedagogických dokumentů a materiálů, polostrukturovaného rozhovoru s výchovnou poradkyní, pozorováním a zpracováním případové studie konkrétního žáka. Vzhledem k cíli práce přiblížit činnost a konkrétní práci výchovné poradkyně na praktické škole, byly tyto metody vybrány vhodně a účelně.

5.1 Popis metod

Studium pedagogických dokumentů a materiálů

Při zkoumání edukační reality jsou dokumenty školy hlavním zdrojem informací, které přinášejí pravdivé a nezkrácené výpovědi o prostředí školy, sboru pedagogů a žáků, a tím nám přispívají k pochopení zkoumaného jevu. Studium dokumentů můžeme tedy pokládat za cenný přínos objektivních údajů, které byly sesbírány systematicky a zpracovány standardně (Musilová, 2001).

Rozhovor

Rozhovor je velmi důležitým nástrojem poznávání subjektivního myšlení, prožívání, hodnotové orientace šetřeného subjektu, které nejsme schopni zachytit pozorováním. U rozhovoru však využíváme i techniku nepřímého pozorování neverbálních komponent, a tím získáme pravý význam sdělovaného. Rozhovor jako prostředek zkoumání se od běžného rozhovoru liší tím, že je systematický, přesně zaměřený na získání konkrétních informací s předem promyšleným záměrem. Rozhovor máme strukturovaný, kde si předem jasně formulujeme a sestavujeme do pořadí otázky, a nestrukturovaný, kde jak název napovídá, formulace otázek není předem dána. K těmto dvěma typům ještě náleží tzv. polostrukturovaný rozhovor, kde si výzkumník připraví seznam otázek, ale jejich pořadí stanovuje v průběhu hovoru. Pro správně vedený rozhovor je zapotřebí takt tazatele, schopnost trpělivého a pozorného naslouchání, vlohy rozhovor správně řídit a reagovat na vzniklou situaci, umět zvolit odpovídající jazyk, který se obejde bez vědeckých pojmů, dodržet také stanovený časový limit a především si najít správný způsob záznamu (Musilová, 2001).

Pozorování

Pozorování jako vědecká metoda výzkumu se liší od běžného tím, že je zkoumání záměrné, organizované, systematické a zjištěné údaje se zaznamenávají. Jako nejlepší forma pozorování v edukační realitě je pozorování přímé, standardizované a zúčastněné. Zjevné nebo-li přímé pozorování probíhá v předem stanovené realitě a prostorově vymezené situaci a pozorovaný objekt je již dopředu dán. Kvůli objektivnosti by se pozorovatel měl oprostít od subjektivních vlivů, které by snížily a narušily objektivitu přístupu, vyhnout se jakékoliv zaujatosti, předpojatosti, předem formulovanému názoru, být prost svých přání, představ a předsudků. V přípravě pozorované situace by si měl zhotovit plán pozorování, kde by se předem seznámil s průběhem situace, plán by měl být důsledný a přesný, rozhodně by měl situaci rozumět a orientovat se v ní. Měl by mít ujasněno, co bude jeho náplní pozorování, jaké jevy a procesy jsou pro něj důležité, v jakém rozsahu a intenzitě bude předmět registrovat a na jaké okolnosti se především zaměřit. Důležité je také povědomí zúčastněných o pozorovací situaci, které se účastní, z tohoto důvodu se pozorování dělí na uvědoměné a neuvědoměné pozorování. Jako pomůcky si pozorovatel ke svému výzkumu volí záznamové archy, škály a bodovací stupnice, ale také třeba kameru (Musilová, 2001).

Případová studie nebo-li kazuistika

Definice: *„Kazuistika je systematické zkoumání jednotlivce prostřednictvím pozorování a rozhovoru, umožňující detailní poznávání chování, vývoje a rozvoje jeho osobnosti. Získané poznatky nelze zobecnit“* (Musilová, 2002, s. 9).

Případová studie je výzkumná neexperimentální metoda kvalitativního výzkumu, která se zaměřuje na jednotlivé případy a život jednotlivce. Shromažďuje informace o vývoji jedince z oblasti pedagogické, psychologické a sociální a vytváří tak ucelený obraz o celém jeho dosavadním rozvoji. Pedagogická kazuistika obsahuje osobní, rodinnou a školní anamnézu, současnou diagnózu, určení pravděpodobných činitelů, které stav způsobily a doporučení, jak daný stav zlepšit (Musilová, 2002).

5.2 Vlastní výzkum

Pro splnění stanoveného cíle praktické části jsem absolvovala dvoudenní stáž na základní škole praktické, kde jsem využila zmiňované metody, které mně poskytly potřebné údaje.

Jelikož jsem již měla nastudovaná teoretická východiska výchovného poradenství, sjednala jsem si setkání s výchovnou poradkyní základní školy praktické. Tato schůzka a rozhovor s ní měl za cíl mě jen seznámit, co je to za školu, jaké děti školu navštěvují, jakým stylem probíhá výuka a především, zda je možné, abych se výuky zúčastnila osobně a mohla ve škole strávit pár dní, k tomu čerpat informace ze školních dokumentů s tím, že zachovám anonymitu školy.

Další schůzka byla domluvená na měsíc listopad 2011, kdy jsem se do školy dostavila hned před začátkem vyučování. Jelikož je výchovná poradkyně zároveň i pedagogem, mohla jsem zůstat na všechny její vyučovací hodiny a pozorovat dění ve třídách a také studovat školní dokumenty, které mi byly zapůjčeny. Třetí schůzka pak byla v prosinci 2011, kde jsem si doplnila a ucelila informace a podívala se do vyučovací hodiny jiných pedagogů.

Ve volných chvílích mezi vyučováním se mi výchovná poradkyně věnovala a odpovídala mi na předem připravené otázky, které jsem dle odpovědí mohla dále rozvíjet. Nejprve mě zajímal popis školy a prostředí, ve kterém jsou žáci učeni. Jak se žáci vybírají ke studiu, jaká kritéria musí splňovat a kdo činí jejich diagnostiku, na základě které jsou doporučováni k docházce do tohoto typu školy. Zajímala mě charakteristika dětí a jejich rodin, z jakého zázemí děti pocházejí a zda jsou mezi nimi rozdíly nejen mentální, ale i sociální. Dále to byly otázky, které se týkaly obsahu vzdělávání, stylu výuky a celkové práce s dětmi. Zjistila jsem, že se škola velmi dobře prezentuje na sportovních utkáních v regionu i v kraji. Nejvíce otázek jsem však měla k její konkrétní práci výchovné poradkyně na tomto typu školy. Otázky se týkaly náplně, přesně vymezených úkolů a činností zde. Vděčná jsem byla za její vlastní hodnocení školy, které se týká převážně výchovných problémů, ale také za návrhy pro zlepšení ať již výuky či prostředků potřebných k výuce. Rovněž jsme hovořily o výchovné komisi pro projednávání přestupků, jakým stylem probíhá, kdo se jí účastní a zda plní výchovný účel pro žáky a rodiny.

Ke všem svým otázkám jsem dostala k prostudování i pedagogické dokumenty, ať už veřejné, jako je školní vzdělávací program, či její vlastní poznámky a postřehy týkající se

školy. Takže tímto studiem dokumentů jsem se mohla podrobněji zabývat a nacházet tak detailnější odpovědi na mé otázky a činit si své vlastní posouzení o dětech a škole. Mohla jsem pečlivě prostudovat školní vzdělávací program, další dokumenty o škole, které se týkaly její historie, stěžejní však byly její vlastní záznamy a její evaluační hodnocení školy, výuky, žáků a rodin. Měla jsem možnost nahlédnout do evidenční knihy školních přestupků, které se řeší ve školní výchovné komisi.

Velkým přínosem byla osobní složka žáka, ze které jsem čerpala jeho osobní, rodinnou a školní anamnézu, a která značnou měrou přispěla k vytvoření případové studie daného žáka. Prostudovala jsem i zprávy z PPP a SPC, které byly spolu s dalšími dokumenty o chlapci ve složce uloženy. S tímto žákem jsem pracovala v hodinách, mohla jej záměrně pozorovat při práci, jeho nasazení k úkolům, rozpoložení při školních výkonech a jeho projevům chování při komunikaci se spolužáky o přestávkách. Průběh práce se žákem a jeho pozorování jsem pečlivě zaznamenala do případové studie v kapitole č. 12.

Jako poslední krok praktické části jsem kontaktovala místní obecní úřad a žádala informace o obci, jenž se týkaly její rozlohy, počtu a struktury obyvatel, míry nezaměstnanosti, možnosti práce v místě i okolí a rozmanitosti poskytování sociálních a zdravotních služeb obyvatelstvu. Obecní úřad mi vyhověl a elektronickou poštou mi zaslal požadované údaje, které jsem ještě doplnila z webových stránek Českého statistického úřadu. Tím jsem chtěla přiblížit prostředí, které ovlivňuje způsob a možnosti života obyvatel v obci.

6 Charakteristika obce

Pro bakalářskou práci jsem si vybrala základní školu praktickou v obci nacházející se v podhůří Nízkého Jeseníku, kde počet obyvatel dosahuje k počtu 3241 lidí a katastrální výměra plochy obce činí 5122 ha. Hustota obyvatelstva se rovná 64 lidem na 1km², kdy k datu 2. 3. 2012 bylo evidováno 1626 žen a 1615 mužů. Počet žen v produktivním a postproduktivním věku přesahuje množství mužů, naopak chlapců do 14 let je více než dívek. Z důvodu zajištění anonymity nebudu uvádět další podrobnosti o obci a posléze ani o škole, kterou jsem navštívila.

Míra nezaměstnanosti je tu ovšem značná, v regionu zabezpečuje práci většině lidem průmyslový podnik na výrobu plastových fólií, společnost na výrobu minerální vody a léčebné minerální vody a obchodní družstvo zabývající se prodejem potravin. Celkový počet obyvatel klesá v důsledku lepších pracovních příležitostí ve městech, mírně však přibývá sociálně znevýhodněných skupin, což se odráží ve vyšším procentuálním podílu v místní populaci. Je to dáno možností relativně levného bydlení oproti městským aglomeracím.

Pro uspokojení potřeb obyvatelstva byly v obci zřízeny zdravotní a sociální služby, společenské a sportovní prostory a ze školských systémů také běžná základní škola, základní škola praktického typu, základní umělecká škola a mateřská škola (www.olomouc.czso.cz/; interní materiály obce).

7 Charakteristika základní školy praktické

7.1 Základní údaje

Základní škola praktická, kterou se v bakalářské práci budu zabývat, dříve fungovala jako zvláštní, ale k 1. 9. 2005 došlo ke změně typu školy na základní školu. Ze zákonných důvodů, které vymezuje zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, základní školu nebudu jmenovat a budu používat termín základní škola.

Na základní škole praktické se vzdělávají žáci, kteří neměli úspěchy na běžné základní škole, děti s lehkým mentálním postižením, děti s vývojovými poruchami učení a chování, děti hyperaktivní, psychicky a nervově nemocné, nebo i ty se sociálně kulturním handicapem v takovém rozsahu, který jim rovněž znemožňuje vzdělávání v běžných základních školách. Tato škola poskytuje vzdělání i dětem ze sociálně znevýhodněných rodin.

Děti se zde mimo výuky základních předmětů připravují na každodenní život a nabývají především praktické dovednosti a znalosti. V dnešní době se i na tomto druhu škol vyučuje cizí jazyk, a to od 6. třídy. Jedná se o devítiletou školu, která pracuje podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením (Školní vzdělávací program školy – (dále jen ŠVP); www.cs.wikipedia.org).

Forma výuky pro žáky se specifickými vzdělávacími potřebami, u kterých bylo třeba vzbudit zájem o učivo a především důvěru k učitelům, začala fungovat od roku 1964. O sedm let později se obci podařilo zrekonstruovat vilu, do které byla škola přestěhována a do dnešní doby zde výuka probíhá. V roce 1993 představitelé obce dali škole do užívání další budovu, kde se mohla vybudovat dlouho očekávaná tělocvična a další učebny.

Ačkoli se tu může vzdělávat až 60 žáků, při zahájení školního roku 2011/2012 bylo evidováno žáků 40, z toho 19 děvčat, a to v celkem čtyřech třídách. Tři třídy tvoří žáci prvního až devátého ročníku a jedna třída je zastoupena žáky pomocné školy a žáky speciální školy. Dva žáci jsou vyučováni v domácím prostředí (ŠVP školy).

7. 2 Areál a vybavení

Škola je umístěna v klidném prostředí na okraji města a skládá se ze dvou budov. V budově č. I jsou čtyři kmenové učebny, ředitelství školy, sborovna a dva kabinety. Pro výuku pracovního vyučování jsou k dispozici učebna pro výuku domácích prací a školní dílna. Školní dílna je vybavena jako multifunkční pracoviště pro dřevoobráběcí, kovoobráběcí a další činnosti dané vzdělávacím programem.

V budově č. II je jedna kmenová učebna, kabinet, tělocvična, specializovaná počítačová učebna, v půdním prostoru se pak nachází vybudovaná střelnice, která je využívána žáky ve střeleckém kroužku. Ve stejné budově je rovněž kuchyně s výdejnou stravou a jídelna, kam jsou žákům dováženy obědy.

Škola disponuje i školním pozemkem se zeleninovými záhonky, sadem ovocných stromů, venkovním hřištěm s antukovým povrchem, běžeckou dráhou pro krátké běhy a pískovým doskočištěm. Tyto sportovní a hrací plochy jsou upraveny dle požadavků bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a jejich platných předpisů. Práci na zahradě se věnují především žáci v hodinách pěstitelských prací.

Učebny jsou vytvořeny dle hygienických a zákonných norem a požadavků pro výuku žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Škola ovšem nemá bezbariérový přístup pro tělesně handicapované žáky. Pro možnost dodržování osobní hygieny po výuce pěstitelských prací či tělesné výchovy mohou žáci využívat koupelnu se sprchou a umyvadlem v hlavní budově (ŠVP školy).

7. 3 Vize pro budoucnost školy

- Napojení počítačů použitelných ve třídách k internetu.
- Větší zapojení rodičů do aktivit školy.
- Zviditelnění těchto aktivit veřejnosti.
- Důsledné kontrolování a zajištění docházky žáků do vyučování.
- Rozšíření nabídky zájmových kroužků pro žáky.
- Rozšiřování forem výuky.
- Postupné modernizování (ŠVP školy).

7. 4 Pedagogičtí pracovníci

Ve škole pracuje osm učitelů a jedna asistentka pedagoga. Sedm učitelů dosáhlo plné kvalifikace požadované pro tento typ školy. Jeden učitel má ukončené vysokoškolské vzdělání jiného oboru, ale v současné době studuje na Pedagogické fakultě UP v Olomouci obor pedagogika a speciální pedagogika.

Asistentka pedagoga má ukončené středoškolské vzdělání na střední pedagogické škole a v současné době si doplňuje vzdělání na Masarykově univerzitě v Brně studiem oboru sociální pedagogika. Všichni pracovníci mají možnost se i nadále vzdělávat formou různých školení, kurzů a seminářů a mohou využívat i e-learningové formy studia. Škola zaměstnává výchovnou poradkyni a metodičku prevence sociálně patologických jevů, kdy obě jsou zároveň i učitelkami školy.

Tři pedagogové absolvovali další specializační studium výchovného poradenství a metodiku protidrogové prevence. Dva pedagogičtí pracovníci jsou absolventy kurzů první pomoci (ŠVP školy).

7. 5 Žáci

Strukturu žáků tvoří především děti z dané obce a okolí, které pocházejí ze sociálně znevýhodněného prostředí, 85% představují žáci, kteří se hlásí k romské menšině. Školu navštěvují nejen děti s lehkým mentálním postižením, ale jsou zde integrováni i žáci se středním mentálním postižením, pro které jsou vypracovány individuální vzdělávací plány. Další skupinou jsou děti s poruchami učení a chování, které nezvládají učivo běžné základní školy a děti ze sociálně slabých rodin, kde se dětem a jejich vzdělání a přípravě rodiče dostatečně nevěnují (ŠVP školy).

7. 6 Vřazování žáků

Škola přijímá ke studiu žáky jednak na žádost rodičů a jednak na základě doporučení školského poradenského zařízení či odborného dětského lékaře. Většina žáků absolvuje tzv. diagnostický pobyt, který trvá 2 – 5 měsíců. V tomto období je žák důsledně sledován,

jsou zaznamenávány jeho výkony, dovednosti, rozumové schopnosti a projevy chování. Na uvedeném diagnostikování spolupracují učitelé s výchovnou poradkyní a vedením školy. Zjišťuje se vhodnost a účelnost přijetí žáka do takového typu školy. Rovněž se v tomto prvotním procesu zvažují postupy a metody a jejich účinnost pro další vzdělávání a rozvoj takového dítěte.

Děti, které mají již určenou diagnózu pro odpovídající typ školy, mohou být přijati bez diagnostického pobytu (ŠVP školy).

7. 7 Spolupráce s rodiči

Rodiče mají možnost si kdykoliv sjednat schůzku (popř. konzultaci) s příslušnými učiteli, výchovnou poradkyní a metodičkou protidrogové prevence, popřípadě se informovat o dění ve škole telefonicky. Rovněž se mohou obracet přímo na vedení školy. Pro lepší komunikaci rodiny a školy byly zřízeny webové stránky školy, které se pravidelně aktualizují a všechny důležité informace se zde uveřejňují. Rodinní příslušníci jsou srdečně zváni a zároveň vítáni při všech sportovních akcích a dětských besídkách. Rodiče mají zvoleného zástupce v radě školy.

Třídní schůzky se konají pravidelně čtyřikrát ročně. Pro žáky, kteří budou končit docházku v základní škole, pořádá výchovná poradkyně mimořádné schůzky, které jsou zaměřeny na volbu povolání a přijímací řízení do dalších vzdělávacích institucí.

Bohužel je spolupráce s rodiči v mnoha případech dosti problematická. Většina rodičů nemá zájem o vzdělávání svých dětí. Prioritní je zde především absolutní nezájem ze strany rodičů o docházku do školy a řešení absence dětí. Rodiče bývají často a opakovaně zváni do školy, ta musí častokrát využívat i možnost spolupráce sociálního odboru městského úřadu, který svými prostředky motivuje rodiny k odpovědnějšímu přístupu ke vzdělání dětí a pozitivnímu vztahu ke škole a jiným vzdělávacím institucím (ŠVP školy).

8 Školní vzdělávací program a profil školy

8.1 Školní vzdělávací program

Školní vzdělávací program vychází z koncepce Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením. ŠVP je přizpůsoben výuce v současných podmínkách a požadavkům, přičemž škola respektuje určitá omezení svých žáků. Program má za cíl vyzdvihnout a zdůraznit především klady dosažených výkonů žáků na úkor negativního vyzdvihování jejich neschopností a nedostatků.

ŠVP definuje směřování školy a specifika výchovy i vzdělávání žáků s postižením. Žáci se středním mentálním postižením, případně s kombinovanými vadami, jsou individuálně integrováni ve třídách a ročnících s žáky s lehkým mentálním postižením a jsou vzděláváni dle individuálního výukového plánu schváleným pracovníky školského poradenského zařízení (ŠVP školy).

Zabezpečení výuky žáků s mentálním postižením

K žákům se sníženými rozumovými schopnostmi přistupuje škola speciálně ve smyslu využívání speciálních metod a postupů při výuce. Zohledňuje jejich individuální limity dané konkrétní mírou jejich postižení či znevýhodnění.

Zabezpečení výuky žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí

Pro bezprostřední práci s dětmi ze sociálně znevýhodněného prostředí je určena asistentka pedagoga, která se hlásí k romské menšině, a tudíž dovede lépe porozumět situaci v těchto rodinách. Jednoznačně se tímto krokem zkvalitňuje komunikace mezi školou a rodiči. Asistentka v případě potřeby navštěvuje žáky i doma, když jsou nemocní či mají jiný důvod absence, a rodiny ji velmi dobře přijímají, což řešení problémů usnadňuje.

Škola spolupracuje s Centrem pro rodinu, se Společenstvím Romů na Moravě a dalšími neziskovými organizacemi. Kontakt mezi školou a Centrem pro rodinu zajišťuje asistentka pedagoga.

Zabezpečení výuky žáků se zdravotním postižením

Do této školy je zapsána jedna dívka a jeden chlapec se zdravotním postižením, tito žáci školu každodenně nenavštěvují, ale vzdělávají se formou domácího vyučování

prostřednictvím asistentky pedagoga či učitele. Pedagogové pro ně na žádost rodičů vypracovali individuální vzdělávací plán (dále jen IVP). Při práci s těmito dětmi či jinými zdravotně postiženými žáky je vyžadována spolupráce s odborným dětským lékařem, kdy škola dbá jeho rad a doporučení (ŠVP školy).

8. 2 Profil školy

Jelikož školu navštěvuje menší počet žáků, působí v celé škole i v jednotlivých třídách tzv. rodinná atmosféra. Každý vyučující zná dobře všechny žáky a každý žák zná stejně dobře i své učitele a další zaměstnance školy, na které se může v případě potřeby obrátit o radu či pomoc. Sami žáci se podílejí na výzdobě a údržbě školy, což přispívá k pocitu sounáležitosti a spoluodpovědnosti za školu.

Pedagogové jsou přístupni novým trendům a metodám ve vyučování, informacím a dalším podnětům pro zkvalitnění práce s dětmi. Stejně tak se snaží i o prezentaci školy směrem ven, o větší zapojenost rodin do dění školy a spolupráci neziskových organizací či různých zájmových kroužků pro žáky, které mají prokazatelný preventivní význam v oblasti sociálně patologických jevů, neboť přispívají k možnostem smysluplného využívání volného času.

Učitelé a celá koncepce školy je zaměřena také na zkvalitňování mezilidských vztahů mezi učiteli a žáky, a to i mezi žáky navzájem. Klade důraz na to, aby se zde projevovala rovnost a respekt mezi žáky. Snaží se u žáků vypěstovat takové postoje, názory a hodnotovou orientaci, která je v souladu s Listinou základních lidských práv a svobod. Usiluje o příkladné chování k druhým a uznání spolužáků takových, jací jsou a o ohleduplnost a toleranci k druhému. Škola dbá na prevenci šikany, přizpůsobuje tomu preventivní programy, vytváří besedy a diskuse a jako zpětnou vazbu provádí dotazníková šetření k této problematice.

Ačkoli školu navštěvují děti s určitým znevýhodněním, přesto se škola snaží tato postižení eliminovat a připravit žáky co nejlépe do reálného života. Snaží se především motivovat děti tak, aby pokračovaly v dalším vzdělávání. Vzdělávací program směřuje zejména k získání praktických návyků a dovedností. Ve vzdělávací oblasti „Člověk a svět práce“ jsou hodinové dotace oproti běžné základní škole výrazně navýšeny, a tak si žáci mohou lépe osvojovat základy všech běžných domácích prací či řemeslných dovedností.

Velký důraz je kladen na rodinnou a sexuální výchovu, péči o dítě a výchovu ke zdravému životnímu stylu (ŠVP školy).

8. 3 Reprezentování školy na sportovních utkáních

Chloubou zdejší školy je organizování přeboru ve střelbě ze vzduchovky „O pohár města“, kterého se účastní základní a speciální školy kraje. Dlouholetá tradice pořádání přeborů, kdy letos proběhne již 32. ročník, přináší škole a zvláště žákům úspěchy v prvenství téměř ve všech kategoriích. Tyto nadprůměrné výkony poskytují žákům uspokojení ze sebe samých a rozvíjejí v nich touhu po zdokonalování se a motivují je k podávání dalších úspěchů i v jiných činnostech.

Další sportovní klání, kterého se škola účastní, je turnaj ve stolním tenise, jenž pořádá základní škola sousedního regionu. I na tomto turnaji se zdejší škola dobře reprezentuje a dosahuje vynikajících výsledků.

Velmi pozitivním prvkem těchto aktivit je, že žáci poznávají atmosféru jiných základních škol, setkávají se s novými lidmi a navazují přátelství. Pro tyto děti je to zvlášť významné z důvodu snazšího zařazování se do společnosti, kdy nevyrůstají pouze ve své komunitě, ale mají možnost lépe poznat život a kulturu svých vrstevníků (interní zdroje školy).

9 Výchovná poradkyně na základní škole

9.1 Náplň výchovné poradkyně této školy

Náplň práce výchovné poradkyně je přesně vymezena zákony a je tedy stanovena vyhláškou MŠMT ČR č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních. Poradce se zabývá problematikou vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami, včetně možnosti individuálního studijního plánu dle vyhlášky č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. Rozsah přímé pedagogicko-psychologické činnosti pedagogických pracovníků je stanoven v nařízení vlády č. 75/2005 Sb., o stanovení rozsahu přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé speciálně pedagogické a přímé pedagogicko-psychologické činnosti pedagogických pracovníků (interní zdroje školy).

9.2 Konkrétní úkoly výchovné poradkyně

- Koordinuje činnost učitelů, třídních učitelů a asistentky pedagoga a poskytuje jim metodickou pomoc.
- Věnuje pozornost systematické informační činnosti významné pro volbu dalšího studia nebo jiné formy přípravy pro volbu povolání žáků.
- Poskytuje individuální konzultace žákům a jejich zákonným zástupcům při řešení výchovných a výukových problémů i v otázkách týkajících se volby povolání, atd.
- Zprostředkovává styk s PPP a SPC, poskytuje rodičům návrhy na odborná vyšetření, pomáhá s vyplněním žádostí o příslušná vyšetření.
- Podílí se na tvorbě IVP pro děti se specifickými poruchami učení či se speciálními potřebami a kontroluje plnění těchto plánů.
- Poskytuje péči a pomoc žákům zdravotně postiženým a žákům se zvláštními vzdělávacími potřebami.
- Pečuje o žáky s výchovnými problémy, s poruchami chování a o žáky v náročných životních situacích.
- Spolupracuje s pracovníky PPP, SPC, odbornými lékaři, orgány městského úřadu a Policií ČR či obecní policií.
- Spolu s ředitelem a zástupcem školy organizuje zápis do prvních tříd.

- Zasedá ve výchovné komisi pro projednávání školních prohřešků.
- Úzce spolupracuje s metodičkou prevence sociálně patologických jevů (interní zdroje školy).

9.3 Časový harmonogram činností pro výchovnou poradkyni školy pro školní rok 2011/2012

Září

- Nachystat přehled IVP žáků.
- Připravit podklady k vyšetření žáků v PPP a SPC.
- Zajistit evidenci a vedení problémových žáků ve spolupráci s třídními učiteli.
- Zajistit souhlas zákonného zástupce s poskytováním poradenské služby.
- Začít vytvářet dobré klima třídy a pracovat s třídním kolektivem.

Říjen

- Naplánovat si hospitace ve třídách s žáky vzdělávaných dle IVP.
- Přispět metodickou pomocí ve třídách.
- Zaměřit se na prevenci školní neúspěšnosti a primární prevenci sociálně patologických jevů.
- Podporovat žáky z jiných kulturních prostředí.
- Trvale sledovat, zda nedochází k agresivnímu chování žáků a šikaně a okamžitě tyto problémy řešit dle vytvořené metodiky.
- Nachystat besedy, pohovory s dětmi i rodiči, připravit schránky důvěry a obeznámit jimi děti.

Listopad

- Seznamovat žáky se studijními a učebními obory, využívat třídnické hodiny k profesní orientaci žáků.
- Zapojit do profesní orientace i rodiče dětí a zajistit dostupnost informací na webovém portálu www.absolvent.cz.
- vést individuální pohovory s žáky i rodiči.

- U žáků se specifickými poruchami učení a chování navrhnout ve spolupráci s třídními učiteli reedukační postupy nápravy.
- Neustále řešit výchovné a výukové problémy žáků, realizovat navržené opatření a důsledně jej dodržovat.
- Řešit nejčastější jev na škole, kterým je jednoznačně záškoláctví.

Prosinec

- Průběžně zpracovávat osobní charakteristiky žáků a zaměřit se na děti problémové.
- Sledovat problémové žáky prvních tříd a navrhnout nová vyšetření v PPP a SPC.
- Nakoupit pomůcky pro žáky s IVP.
- Připravit a uskutečnit vánoční besídku.

Leden

- Zajistit potvrzení o žácích vyžadujících zvláštní péči, které se přikládá k přihlášce ke studiu. Potvrzení se vydává v PPP či SPC na žádost rodičů.
- Ukončit zpracování charakteristik a hodnocení vycházejících žáků.
- Odeslat přihlášky žáků do všech učebních oborů.
- Ve spolupráci s dalšími učiteli vyhodnotit IVP za 1. pololetí, případně provést nápravu.
- Doplnit a kontrolovat evidenci v katalogových listech žáků.

Únor

- Seznámit rodiče s obsahem hodnocení žáků.
- Zajistit vyšetření žáků vzdělávaných dle IVP v poradnách.
- Naplánovat besedu s příslušníky hasičského sboru.

Březen

- Zkontrolovat působnost opatření k negativním jevům a vyhodnotit připravené dotazníky.
- Řešit neomluvené hodiny s rodiči, pokud nedojde k nápravě, postoupit tyto údaje na příslušné místo k dořešení.
- Připravit žáky k výběrovému řízení do učebních oborů, případně středních škol.
- Zajistit besedu s Policií ČR na téma dopravní výchova.

Duben

- Neustále kontrolovat působnost opatření k negativním jevům ve škole.
- Zajistit besedu se žáky prvního stupně na téma kriminalita mládeže, kterou provede Policie ČR.

Květen

- Zajistit besedu se žáky druhého stupně na téma kriminalita mládeže, kterou provede Policie ČR.
- Naplánovat besedu se sociálními pracovníky městského úřadu.

Červen

- Zkontrolovat osobní listy žáků.
- Projednat ve výchovné komisi opatření k sociálně patologickým jevům dětí.
- Ve spolupráci s třídními učiteli vyhodnotit úspěšnost IVP u takto zařazených žáků.
- Vypracovat autoevaluační zprávu výchovného poradce za daný školní rok (interní zdroje školy).

10 Hodnocení školy z pohledu výchovné poradkyně školy

Dle hodnocení výchovné poradkyně škola nemá přizpůsobené zázemí pro její práci. Chybí zde místnost, která by svým vybavením působila příjemným a uvolněným dojmem při jednáních s rodiči a dětmi. Poradkyně je nucena vést svá jednání ve společné místnosti pro všechny učitele. Tato místnost je malá a nevyhovující potřebám k řešení problémů žáků.

Nejčastěji řeší se žáky a jejich rodiči velmi časté a ne příliš důvěryhodně omlouvané absence a nevhodné až vulgární chování dětí jak ke spolužákům, tak i k dospělým lidem (interní zdroje školy).

10. 1 Šikana na škole

Poradkyně se převážně zabývá prevencí šikany a nápravě chování, kdy se žáky v hodinách debatuje o pravidlech chování mezi vrstevníky a jejich chování vůči dospělým. Postupně se zvyšující nesnášenlivost mezi žáky, slovní agresivita a vulgarita se výrazně promítá do klimatu školy. A bohužel v současné době je již nutností, aby se touto problematikou zabývali všichni pedagogičtí pracovníci školy. Právě díky besedám a diskusím se daří šikaně předcházet. Toto zjištění vyplývá z pravidelně pořádaného dotazníkového šetření šikany. Všichni žáci jsou neustále informováni, jak v případě šikany postupovat a na koho se mohou obrátit, kdy pro tyto účely byla zřízena i schránka důvěry.

Z dotazníkového šetření a následné diskuze bylo zjištěno, že k šikaně na škole nedochází v pravém slova smyslu, šetření se ale zúčastnily jen dvě třetiny žáků. Ukázalo se však, že děti správně nechápou význam slova šikana a zaměňují jej za drobné rozepře, nadávky, osočování a drobné neshody ve třídách. Menší děti udávaly, že se jim jiní posmívají či se s nimi nebaví.

V roce 2009 se tu šikana však vyskytla. Skupina žákyň vymáhala na spolužačce větší obnosy peněz, a pak je společně utrácela. Celá kauza byla tehdy předána Policii ČR. Jelikož se však jeden případ již vyskytl a děti bývají často agresivní, šikana je prioritou pro výchovnou poradkyni na této škole (interní zdroje školy).

10. 2 Záškoláctví žáků

Nejžhavější a dlouhodobý problém školy je v současnosti vysoká absence a záškoláctví. Rodiče téměř nekomunikují s pedagogy školy, často své děti podporují dodatečným omlouváním zameškaných hodin. Rodina bývá také častým demotivujícím prvkem v případě návštěv mimoškolních aktivit. Poradkyně doporučuje učitelům změnu postoje a uplatňování spíše kladné motivace při sebemenší změně k lepšímu, než trvalá represivní opatření.

Způsob řešení nepřítomnosti žáků

Nepřítomnost nezletilého žáka omlouvá zákonný zástupce. Škola může požadovat doložení nepřítomnosti žáka z důvodu nemoci ošetřujícím lékařem. O neomluvené i zvýšené omluvené nepřítomnosti informuje třídní učitel výchovnou poradkyni, která tyto údaje vyhodnocuje. Neomluvenou absenci do součtu deseti vyučovacích hodin řeší se zákonným zástupcem žáka třídní učitel formou pohovoru, na který je rodič pozván doporučeným dopisem. Při neomluvené absenci nad deset vyučovacích hodin svolá ředitel školy školní výchovnou komisi a pozve rodiče žáka opět doporučeným dopisem k projednání. O průběhu výchovné komise proběhne zápis, který zúčastněné osoby podepíší. V případě neomluvené absence žáka, která přesáhne dvacet pět vyučovacích hodin, ředitel školy zašle oznámení o pokračujícím záškoláctví orgánu sociálně právní ochrany dětí. Pokud je to již druhý případ, je třeba postoupit toto hlášení o zanedbávání školní docházky Policii ČR (interní zdroje školy).

10. 3 Individuální vzdělávací plán

Všichni žáci, kteří potřebují speciální postupy výuky, pracují dle IVP. Žákům je sice věnována individuální péče, avšak vzhledem k tomu, že jsou zařazeni do tříd se žáky vzdělávanými dle ŠVP, jsou tito žáci méně zapojováni do aktivní a kolektivní činnosti a nedochází tak u nich k uplatnění frontální práce. IVP vypracovává vyučující daného předmětu ve spolupráci a dle výsledků vyšetření v PPP nebo SPC. Je konzultován také s rodiči žáka a s výchovnou poradkyní, která vede dokumentaci žáků s IVP, sleduje dobu splatnosti posudků PPP/SPC, kontroluje jeho plnění a společně s jednotlivými vyučujícími seznamuje rodiče s pokroky jejich dítěte (interní zdroje školy).

10. 4 Kariérové poradenství

Výchovná poradkyně všechny žáky od šestého ročníku neustále seznamuje s vhodnými učebními obory, na které se mohou po absolvování školy přihlásit. Proto je důležitá co největší spolupráce s rodiči, které se však ve většině případů nedaří přesvědčit k větší kooperaci se školou. Nezájem je patrný i z malého počtu rodičů dostavujících se na pravidelné třídní schůzky. V souvislosti s touto skutečností pak učitelé nemohou informovat rodiče o dosažených výsledcích žáka a zajistit jim konzultaci ve středisku pro volbu povolání pro vycházející žáky. Děti i rodiče jsou informováni o oborech také na internetových stránkách www.absolvent.cz. Některá učiliště prezentují své obory osobní návštěvou na naší škole a tyto nabídky jsou učiteli následně předkládány na „Dni otevřených dveří“.

Žáci a jejich rodiče by se měli více seznamovat s problematikou pracovního trhu v regionu, mechaniky fungování světa práce a problémy s tím spojenými. Bohužel většina dospělých v obci je nezaměstnaných a nejeví dostatečný zájem o práci. Tímto přístupem pak ovlivňují v negativním směru i své děti, které pak projevují ke škole a vzdělávání značný nezájem.

Ve školním roce 2010/2011 se pedagogickému kolektivu podařilo jednoho chlapce kladně motivovat a orientovat ke vzdělání a studiu. Tento chlapec si vybral obor obchodník s maturitou a byl přijat. Bohužel ani tento úspěch nemotivuje další žáky ke studiu a k docházce do školy.

V minulém roce žáci osmých tříd vyplňovali dotazník na téma „Úvaha o mém budoucím povolání“. Pro názornost úvah těchto dětí jsem dva dotazníky vybrala a přiložila je k bakalářské práci. Dotazník, který vyplňovala dívka, je v „Příloze č. 1“ a dotazník vyplněný chlapcem je uveden v „Příloze č. 2“ (interní zdroje školy).

10. 5 Další doporučení výchovné poradkyně

Významným přínosem k práci poradkyně by bylo posílit návštěvy učitelů v rodinách a zapojit je tak do dění na škole. Pokračujícím neúspěchem je donutit rodinné příslušníky navštívit školu a informovat se na své dítě. V roce 2011 na druhé třídní schůzky přišli pouze tři rodiče ze čtyřiceti. Rodiče neznají skutečné schopnosti svých dětí, a proto není jiná

možnost než vykonávat častěji návštěvy rodin. Bohužel je pedagogický personál značně vytížen a není v jeho silách taková opatření činit pravidelně.

Učitelé by také mohli více přizpůsobit formy a metody práce potřebám žáků a více je podněcovat k tvořivosti, samostatnosti a iniciativě. Důležitá je skupinová práce se žáky, která vytváří přímou konfrontaci jednotlivých žáků s názory spolužáků tak, aby se naučili řešit problémové situace s větším klidem a bez verbálního napadání. K dosažení tohoto cíle poslouží situační a simulační hry a modelové situace (interní zdroje školy).

10. 6 Negativní jevy u žáků

Valná většina žáků školy nerespektuje pravidla a školní řád, velmi často mluví vulgárně na své spolužáky a nezřídka i k učitelům, chovají se vzpurně a drze. Většina z nich je také ráda středem pozornosti a nepřipouští jakoukoliv kritiku. Velmi pozitivně však reagují na pochvalu, které se i domáhají. Proto je účinnější kladné vyzdvihování jejich předností, než kritizování jejich nedostatků. Často na sebe žalují a nemluví pravdu, mnoho žáků vyvolává mezi sebou spory a konflikty. Neustále ruší vyučování svým hlasitým projevem a pohybem po třídě, velmi často si prozpěvují. Většina žáků si rovněž neplní školní povinnosti a nepíšou domácí úkoly, většinou nenosí ani učebnice, sešity a psací potřeby. Úprava sešitů je značně neuspokojivá (interní zdroje školy).

10. 7 Školní hodnocení žáků

Žáci této školy mají potíže se soustředěním, a to jak na výklad, tak i na práci samotnou. Nemají dostatečně osvojený český jazyk, čímž vznikají velké problémy s porozuměním textu, výkladu učitele a gramatiky. Několik dětí trpí značnou nedoslýchavostí a odmítají nosit naslouchadla. Mezi žáky je i dívka, která dokáže velmi dobře odezírat. Tyto děti vlivem choroby špatně vyslovují, čímž jim není dobře rozumět.

Někteří žáci nezvládají přepis a opis textu a tvary písmen, často počítají s chybami, úkoly nedokážou vypracovat samostatně, rychle se unaví. Několik dětí nezvládá ani osobní hygienu. Bylo zjištěno, že u některých žáků jsou školní výkony nevyrovnané, neboť jsou přímo závislé na čase, který tráví ve škole.

Tyto kázeňské i školní projevy by se jistě zlepšily, kdyby rodiče dětí byli důslední při jejich přípravě do školy, podněcovali jejich zájem o učivo, více s nimi komunikovali, a to především v českém jazyce, dbali na jejich rozvoj, vývoj a získání přiměřených klíčových kompetencí (interní zdroje školy).

11 Školní výchovná komise pro projednání přestupků ve škole

Školní výchovná komise na škole zasedá nepravidelně dle potřeb školy a prohřešků žáků. Skládá se z výchovné poradkyně a minimálně dvou učitelů. Rodiče jsou předvoláváni písemně. Občas se však nedostaví nikdo z rodiny, především v situacích, které se týkají hrubších přestupků školního řádu. Rodiče většinou přislíbí nápravu, ale v častých případech k nápravě nedojde. Nejvíce bývá projednáváno nevhodné, hrubé a vulgární chování žáků vůči spolužákům i učitelům. Opakovaně se prodiskutovávají nedostatečně omluvené absence žáků. Tyto dva problémy jsou nejčastější a vyskytují se prakticky u všech dětí. V prvním čtvrtletí školního roku obvykle dochází k neplacení školních pomůcek. Rvačky mezi dětmi ve škole a napadání však bývají ojedinělá, žáci jsou k sobě spíše vulgární a agresivní, ale ke skutečným rvačkám nedochází. Takové incidenty byly řešeny pouze s rodiči, Policie ČR přivolána nebyla. Stejně tak šikana i krádež byly podchyceny včas, za poslední tři roky se vyskytly dva případy a oba byly předány Policii ČR (interní zdroje školy).

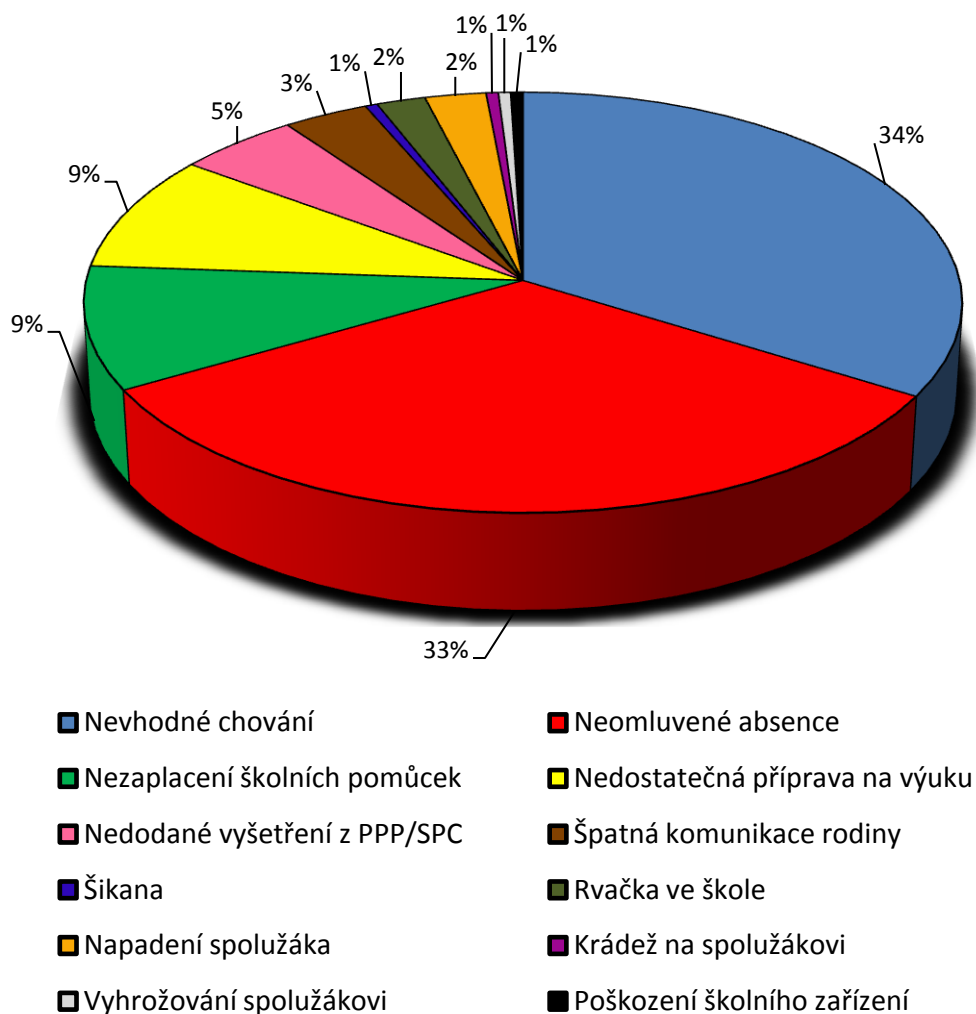
Přestupky za školní rok 2008/2009, 2009/2010, 2010/2011

Skutek	2008/2009	2009/2010	2010/2011	Celkem
Nevhodné chování	27	13	28	68
Neomluvené absence	24	12	30	66
Nezaplacení školních pomůcek	7	6	6	19
Nedostatečná příprava na výuku	5	6	7	18
Nedodané vyšetření z PPP/SPC	5	3	2	10
Špatná komunikace rodiny	3	1	3	7
Šikana	1	0	0	1
Rvačka ve škole	1	1	2	4
Napadení spolužáka	1	1	3	5
Krádež na spolužákovi	0	0	1	1
Vyhrožování spolužákovi	0	0	1	1
Poškození školního zařízení	0	0	1	1

Tabulka č. 1: Analýza přestupků žáků za období školních roků 2008/2009, 2009/2010, 2010/2011.

Zdroj: Kniha evidence školních přestupků žáků.

Přestupky za školní rok 2008/2009, 2009/2010, 2010/2011

Graf č. 1: Analýza přestupků žáků za období školních roků 2008/2009, 2009/2010, 2010/2011.

Zdroj: Kniha evidence školních přestupků žáků.

12 Případová studie žáka

V případové studii se budu zabývat chlapcem 9. třídy základní školy praktické. Měla jsem možnost s ním strávit dva dny a seznámit se se stylem výuky a práce na této škole. V hodině českého jazyka a matematiky jsem chlapci pomáhala s pochopením cvičení a jeho zvládnutím, v hodinách fyziky, občanské výchovy a anglického jazyka jsem byla pouze v pozici nezúčastněného pozorovatele. Informace jsem čerpala z rozhovorů výchovné poradkyně, školních záznamů a z mého vlastního pozorování.

12. 1 Pozorování chlapce během edukačního procesu

Při mé návštěvě hodiny českého jazyka a matematiky jsem měla možnost chlapce pozorovat při práci. Jelikož jsem byla pro něj někdo nový a neznámý, bylo vidět, že se snaží soustředit a pracovat. Hodina začala četbou krátkého článku o životě z dob českých králů, u kterého měl menší problémy se čtením, četl celá slova, ale pomalu a s chybami. Největším problémem však bylo porozumění obsahu textu, stejně jako u všech ostatních dětí z romské menšiny. Tito žáci nejsou ve svých domovech nuceni mluvit českým jazykem a rozvíjet si tak slovní zásobu. Např. slovo „rytířské brnění“ bylo pro něj neznámé a význam slova si nedokázal ani představit. Skladba věty se stala nepochopitelným problémem, který jej dráždil a odmítal se tímto úkolem zabývat. Nerozumí zařazování jednotlivých výrazů mezi slovní druhy, nezná významy slovesných tvarů.

Neustále si zpíval a několikrát vstal z lavice a šel se podívat ke spolužákovi či k oknu. Brzy byl unaven a již se pak nedokázal soustředit na učivo.

V hodině matematiky tak jako každý den procvičovali násobení čísel s desetinnou čárkou a dělení výsledku jednociferným číslem. Sám nebyl tento příklad schopen vypočítat. Nedokázal si v paměti udržet mezivýpočty, ty si špatně zapisoval a stále nebyl schopen pochopit správný početní postup. Nechápal pojem desetinné čárky, uměl však pracovat s vyrobenou tabulkou s násobky čísel a dokázal tyto násobky pochopit. Měla jsem pocit, že jednoduchá násobilka mu nečiní takové potíže a ze správného výpočtu měl viditelnou radost, kdy u něj opadlo napětí, které ho znervózňovalo.

Dle mého soudu myslím, že v matematice má lepší znalosti než v českém jazyce, ve kterém vůbec nerozumí gramatickým jevům či významu slov.

Na začátku předmětu fyziky se řešily nepřinesené učebnice a sešity, které některé děti zapoměly doma. Hodina se tak neúměrně zdržovala a nové učivo o magnetických jevech nemohlo být řádně probráno. Žáky ovšem magnety, které paní učitelka donesla na ukázkou, velmi zaujaly a zkoušely jejich magnetické jevy na ostatních předmětech ve třídě. Jelikož to byla čtvrtá vyučovací hodina, projevila se na žácích únava, děti se již příliš nesoustředily, byly nervózní a rozpustilé. Jakmile si všichni pohráli s přinesenými magnety, začali se nudit a přesvědčovat paní učitelku o nutnosti odpočinku a přestávky.

Já, jako pozorovatel, jsem obdivovala vyučující, které nevadilo švitoření dětí, jejich pobíhání po třídě, vyrušování, stále byla klidná a těm dvěma dětem ze šesti, které její výklad poslouchaly, trpělivě vysvětlovala novou látku. Po rozhovoru s ní jsem zjistila, že je lepší dovolit žákům pohyb po třídě a jejich další osobní projevy, protože by byli značně nervózní a již by vůbec nevnímali probíranou látku. Většina těchto žáků trpí poruchou pozornosti spojenou s hyperaktivitou – ADHD, což zapříčiňuje jejich neklid.

12. 2 Anamnestické údaje

Osobní anamnéza

Chlapec, o kterého jsem se zajímala, je první ze dvou dětí. Porod probíhal bez komplikací, ale matka i přes doporučení lékaře v době těhotenství kouřila. Jeho psychomotorický vývoj byl již od brzkého dětství mírně opožděn, k psychologickému vyšetření byl však pozván až v souvislosti se zápisem do první třídy základní školy. Brzy se cítí unaven, písmo je rozházené a neupravené a jeho aktuální rozumová kapacita se pohybuje na hranici pásma lehké mentální retardace a hraničního pásma. S psychologickým vyšetřením byla zjištěna křížená lateralita (interní zdroje školy).

Rodinná anamnéza

Hoch žije s mladším sourozencem, také chlapcem, matkou a otcem v dané obci. Matka a otec žijí v družném poměru společně s dalšími členy rodiny v pronajatém domě

od obecního úřadu. Otec se o školní problémy svých dětí dostatečně nezajímá, škola komunikuje pouze s matkou, která navštíví školu i bez vyzvání a jeví zájem o školní problémy svých dvou dětí. Děti jsou vychovávány ve slabém sociálním zázemí, ve kterém nejsou vedeny k dosažení lepších školních výsledků.

Oba chlapci chodí na stejnou základní školu v místě bydliště. Doma se děti téměř na výuku nepřipravují, nemají pravidelný režim, ve kterém by jim rodiče lépe zorganizovali čas na přípravu do školy a zábavu s kamarády. Do školy však chodí řádně a čistě upraveni. Matku zmiňovaný chlapec vůbec neposlouchá, nereaguje na její příkazy ani domluvu, odmlouvá a i k matce se někdy chová vulgárně. Otcových příkazů také nedbá a většinu času tráví v partách v okolí obce, ke střetu se zákonem však nedochází (interní zdroje školy).

Školní anamnéza

Jak již v úvodu bylo zmiňováno, k prvnímu psychologickému vyšetření byl chlapec odeslán při zápisu do první třídy základní školy, kdy neměl dostatečné znalosti a dovednosti pro zvládnání nároků běžné základní školy. Na návrh pedagoga byl proto odeslán na psychologické vyšetření do SPC pro mentálně postižené při speciální škole v okresním městě. Výkon v orientačním testu školní zralosti byl podprůměrný, byla zjištěna chlapcova křížená laterálita – pravá ruka x levé oko. Kresba byla na úrovni hlavonožce, projevila se u něj neznalost barev i tvarů a vyšetření také diagnostikovalo poruchu pozornosti s hyperaktivitou – ADHD.

Školní prospěch v dalších ročnících nebyl moc dobrý, chlapec je však bystrý a pohotový, ale často velmi neposedný, neukázněný a hlučný. Neplní si své školní povinnosti, na vyučování se téměř nepřipravuje a mívá neomluvené absence. Učivo v některých předmětech zvládá a má o něj i zájem, ale jeho celkový prospěch je nevalný. Lepší výsledky má v matematice, ze které mívá i občas pocit uspokojení při správném vyřešení příkladu. V českém jazyce je třeba zlepšit čtení, psaní a především slovní zásobu, kterou má chlapec neúměrně malou a díky které má problémy s porozuměním textu. Umí pracovat samostatně, dokáže spolupracovat a s pomocí asistenta zvládá učivo lépe.

Žák je velmi dobrým sportovcem školy a reprezentuje školu v různých sportovních soutěžích jako je střelba ze vzduchovky, kterou pořádá škola, ale i v dalších sportovních disciplínách má velmi dobré výsledky.

Chlapec však velmi často vyvolává spory ve třídě a má nevhodné chování vůči učitelům. Chová se velmi hrubě a podrážděně, libuje si v hádkách, které nechce ukončit, když jej učitel napomene, je velmi vzpurný až zlostný a upoutává na sebe pozornost, bývá málo zvladatelný a nerespektuje autority.

Již v minulých letech mu bylo doporučeno odborné vyšetření pro poruchy chování, na které matce vždy odmítnul jít. Působení matky na syna nemá vliv na zlepšení jeho chování. Jelikož se jedná o problémového žáka, škola žádá, aby mu byl navržen diagnostický pobyt, kde budou žáka dlouhodobě sledovat a navrhnou mu přijatelný druh terapie, aby se mohl zařadit do dalšího vzdělávání. V předchozích letech docházel do PPP na psychologická sezení, která z vlastní vůle přerušil, přestože u něj nastalo značné zlepšení v chování i v učení.

Výchovná poradkyně rovněž doporučuje větší zaměření na lepší komunikaci rodičů a syna, s čímž samozřejmě souvisí angažovanost otce na vzdělávání a výchově chlapce. Je velmi důležité pokusit se o nastavení limitů, které chlapec bude řádně respektovat, a zároveň rodičům navrhuje projevení zájmu o chlapcovy sportovní koníčky a hledání důvodu, zač jej chválit. U těchto dětí je pochvala silným motivem, který se může odrazit ve zlepšení jeho chování a učení (interní zdroje školy).

13 Shrnutí praktické části

Abych mohla zasadit školu a žáky do určitého prostředí a tak vystihnout a přiblížit jejich možnosti a kvalitu života, musela jsem nejdříve charakterizovat obec, ve které je škola zřízena a k tomu popsat i školu samotnou. Sociální a ekonomické prostředí ovlivňuje život a možnosti každého z nás a stejně tak bude působit na rodiny a samotné žáky, zvláště když jsou tyto rodiny sociálně slabé a žáci trpí poruchami učení a chování, popřípadě lehkým mentálním postižením.

Cílem práce bylo posoudit vliv, přínos a konkrétní práci výchovné poradkyně právě na této škole, problémy, kterými se zabývá, její přesné povinnosti a úlohu zde, způsoby řešení zejména výchovných problémů, které bývají zapříčiněny hlavně sociálně patologickými jevy a nesprávnou výchovou, ale rovněž formu pomoci žákům s výběrem dalšího vzdělávání s cílem konkrétního a reálného uplatnění na trhu práce. Ačkoli jsem si před začátkem svého praktického zkoumání myslela, že výchovná poradkyně bude řešit primárně kázeňské přestupky, musím říci, že můj předpoklad nebyl správný, a to z toho důvodu, že jsem si neuvědomila, že právě u těchto dětí je velmi nutné a potřebné řešit ve velké míře kariérové poradenství právě proto, že tyto děti jsou svými znevýhodněními (psychické problémy, domácí zázemí, sociální problémy) předurčeny k nízkému uplatnění na trhu práce, nedokážou naplnit požadavky dnešní poptávky v pracovní oblasti. S tímto problémem se potýká většina tamějších žáků.

Vybrané metody pozorování, rozhovor a studium dokumentů považuji za dobrou volbu, která mi poskytla možnost hlubšího proniknutí do zkoumané oblasti. Rozhovorem s výchovnou poradkyní jsem získala poznatky k tématu, které jsem mohla rozvíjet studiem pedagogických dokumentů, což mi přineslo širší pohled na celou problematiku. Dalším významným faktorem bylo pozorování chování žáků při vyučování a o přestávkách, zvláště pro mě podstatné informace mi přinesla případová studie žáka, kterého jsem si zvolila k pozorování, abych měla lepší představu o typu dětí, které se v této škole vzdělávají a kterým tedy výchovná poradkyně pomáhá s výběrem dalšího vzdělávání a také usměrňuje jejich výchovu a vzdělávání.

Do případové studie jsem si vybrala žáka problémového, který se potýká s výukovými i výchovnými potížemi. Důvod mého výběru však nebyl takový, abych záměrně negativním způsobem charakterizovala daného žáka a tím i typ dětí navštěvující tuto školu. Měla jsem

možnost pracovat s chlapcem v hodinách, aniž jsem dopředu znala jeho problémy a diagnózu, a tak jsem si o něm mohla vytvořit obrázek nezatížený později zjištěnými informacemi. Chlapec byl přijat do této základní školy hned od první třídy na základě vyšetření z PPP. Školní prospěch žáka není dobrý, příčinou je dle poradkyně především nedostatečná příprava školních povinností a velká absence. Hoch je bystrý a vnímavý, jistě by si nabyté vědomosti lépe uchoval, kdyby rodiče dbali na přípravu a žák chodil pravidelně do školy. Nekázeň je u něj dosti značná, proto mu byl navržen i diagnostický pobyt, kde by jeho problémy adekvátně řešili.

Bohužel ve škole je situace taková, že většina zdejších žáků řeší menší či větší výukové a výchovné problémy jako tento chlapec a samy děti ani rodiče nemají ve většině případech velký zájem na zlepšení jejich situace a včasného řešení těchto potíží.

Hlavním úkolem výchovné poradkyně je tedy nejprve vést žáky ke správnému chování, neustále jim vštěpovat důležitost vzdělání a objasňovat pojem „budoucnost“, zapojovat do výchovy a přípravy na výuku také rodinu a nenechat se odradit, i když se setkává s nepochopením, což mě samotnou donutilo k zamyšlení nad spoustou otázek, které s daným tématem souvisejí, týkající se především jejich pocitů při častokrát pocit'ované marnosti jejího počínání, vkrádá se také otázka, kde má takový člověk čerpat energii a sílu, aby mohl odvádět tak náročnou práci, kdy je jejím nejdůležitějším cílem dovést žáky úspěšně k rozhodnutí a výběru školy, kde budou schopni splnit požadavky vzdělávací instituce a zodpovědně přistupovat ke studiu, aby nedošlo k předčasnému ukončení jejich vzdělání, ať už z rozhodnutí školy či z jejich vlastního.

Závěr

Bakalářská práce má dvě části, teoretickou a praktickou. V první části jsem se zabývala převážně studiem literatury a vyhledáváním informací v různých zdrojích. Základním cílem teoretické části bylo popsat zásady práce, kompetence, možnosti a úlohu výchovného poradce na škole prostřednictvím studia literatury. Představuji v ní eventuality pedagogické diagnostiky, které slouží ke zkoumání žáků, jejich poznávání a charakterizování, ale také k hodnocení úrovně výchovy a vzdělání. Prostřednictvím studia různé literatury jsem se seznámila s činností výchovného poradce na škole a jeho přínosem pro vzdělávací instituci jak pro pedagogický kolektiv, tak především pro žáky, kteří jsou hlavním předmětem zájmu výchovného poradce a kterým poradce pomáhá s jejich výchovnými problémy, hledá jejich příčinu a pokouší se eliminovat následky. Jeho dalším úkolem je se spolu se žáky a rodiči zabývat následným vzděláváním žáků a kariérovým poradenstvím.

Praktická část se dělí na dvě etapy, v první jsem hovořila hlavně s výchovnou poradkyní, kdy jsem chtěla znát její pohled nejen na konkrétní problémy žáků, ale také na prostředí školy, ve které pracuje, její „náhled“ na svět, problémy, které řeší ona sama v pozici výchovné poradkyně na základní škole praktické. Cílem bylo zjistit konkrétní podobu její práce, hlavní úkoly, činnosti, postavení mezi pedagogy a způsob práce se žáky s určitým handicapem. Taktéž jaké je její primární zaměření, zda se orientuje více na kázeňské potíže a jejich řešení, anebo její práce směřuje zejména k činnosti kariérového poradce.

Ve druhé etapě jsem se věnovala pozorování a hodnocení chlapce, žáka 9. třídy, jelikož jsem chtěla přiblížit a obecně charakterizovat děti této školy. Výsledky svého pozorování jsem shrnula v případové studii.

Jelikož je základní škola zřízena v obci, je rozdílná od městských škol především počtem dětí, kdy je ve větší míře zajištěn individuální přístup. Školu praktickou, která byla dříve zvláštní školou, jsem si vybrala i z důvodu mého předpokladu, že se zde výchovná poradkyně nebude zabývat hlavně kariérovým poradenstvím, jak je tomu standardně na základních školách, ale především vzdělávacími a výchovnými problémy žáků. Tento typ škol navštěvují děti, které nebyly úspěšné na běžné základní škole, děti trpící poruchami učení a chování, děti s lehkým mentálním postižením, ale i děti ze sociálně znevýhodněných rodin, které nejsou správně vedené ke vzdělání samotnému.

Návštěva školy byla pro mě velmi zajímavá a poučná. Učitelé i výchovná poradkyně odvádějí psychicky velmi náročnou práci, umím si představit, že u pedagogů může dojít k syndromu vyhoření. Pokroky dětí nejsou tak znatelné jako na běžné škole, tak se pedagogové potýkají s tím, že se neustále vrací a vysvětlují již probranou látku a elementární znalosti. Dle mého soudu je to ve velké míře způsobeno tím, že se žáci doma neučí, pokládají školu za nutné zlo a ne za přípravu na budoucnost. Stejně tak podpora rodičů je nevalná, většina z nich nedohlíží na své děti při psaní domácích úkolů, natož aby je k přípravě do školy vedla. Tyto děti by na tom byly rozhodně lépe, kdyby měly doma odpovídající zázemí. Především rodiče jsou pro každého z nás prvními vzory v chování a k přístupu k životu. Oni nás učí, aniž by si to leckdy uvědomovali, jak jednat s druhými a jaké hodnoty je třeba zvnitřňovat. Pokud děti do školy pravidelně chodí, je to na nich v pozitivním směru velmi znát. K tomu by však musel hlavně fungovat jiný přístup jejich rodin, které si zřejmě neuvědomují anebo nechtějí připustit, že svým chováním ovlivňují své děti natolik, že nakonec vliv školy nemá takový účinek. Jak potom tyto děti mohou být v životě úspěšné? Není touhou rodičů, aby se jejich dětem dařilo lépe než jim samotným? Jak budou jednou sami přistupovat k životu a vychovávat své děti?

Závěrem bych chtěla říct, že činnost výchovného poradce je důležitá na všech základních školách, ale dle mého názoru, který se již opírá o mé vlastní zkušenosti z tohoto typu základní školy, je právě na této škole nanejvýš potřebná a nedoceníitelná k tomu, aby dětem i rodičům ukázala, že výchovou, vzděláním a odpovědnějším přístupem k životu, mohou získat i žáci s handicapem lepší možnosti začlenit se do většinové společnosti. Jsem si v tuto chvíli naprosto jista, že já bych tuto práci vykonávat nemohla a vzhlížím k trpělivosti a odhodlanosti pomáhat těmto dětem s neskrývaným obdivem.

Seznam použitých zkratk

ADHD	Porucha pozornosti s hyperaktivitou
IVP	Individuální vzdělávací plán
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
PPP	Pedagogicko-psychologická poradna
SPC	Speciálně pedagogické centrum
ŠVP	Školní vzdělávací program
UP	Univerzita Palackého
VP	Výchovný poradce

Seznam použité literatury a dalších zdrojů

Literatura

ČÁP, D., et al: *Výchovné poradenství*. Praha : Meritum, 2009. ISBN 978-80-7357-498-7.

FONTANA, D: *Psychologie ve školní praxi. Příručka pro učitele*. Praha : Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-725-1.

KLÍMOVÁ, M., at al: *Teorie a praxe výchovného poradenství*. Praha : SPN, 1987.

KOUHOTEK, R.: *Výchovné poradenství*. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2008. ISBN 978-80-7375-186-9.

LAZAROVÁ, B.: *Netradiční role učitele*. Brno : Paido, 2008. ISBN 978-80-7315-1690.

MUSILOVÁ, M., MUSIL, J.: *Asistentická praxe – cvičebnice a metodické vademékum*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. ISBN 80-244-0297-1.

MUSILOVÁ, M.: *Individuální praxe – metodika a cvičebnice*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. ISBN 80-244-0854-6.

MUSILOVÁ, M: *Případová studie jako součást pedagogické praxe*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. ISBN 80-238-8934-6.

OPEKAROVÁ, O.: *Kapitoly z výchovného poradenství*. Praha : Univerzita Jana Amose Komenského, 2007. ISBN 978-80-86723-35-8.

VINCEJOVÁ, E., JORČÍKOVÁ, O.: *Výchovný poradca v podmienkach školy*. Prešov : Metodicko-pedagogické centrum, 2006. ISBN 80-8045-415-9.

ZELINKOVÁ, O.: *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program. Nástroje pro prevenci, nápravu a integraci*. Praha : Portál, 2001, 2007. ISBN 978-80-7367-326-0.

Legislativa

Zákon č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. In: 72/2005 Sb. Praha : Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2005. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlasaka-c-72-2005-sb-1>

Internetové zdroje

Aktuální informace | ČSÚ v Olomouci. In: *Český statistický úřad*. [online]. [cit. 2012-02-14].
Dostupné z: <http://www.olomouc.czso.cz>

Mentální retardace. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA):
Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2012-02-17]. Dostupné z:
http://cs.wikipedia.org/wiki/Ment%C3%A1ln%C3%AD_retardace#Z.C3.A1kladn.C3.AD_.C5.A1koly_praktick.C3.A9

Interní zdroje školy a obce

MAZAL, Z., et al: *Školní vzdělávací program*. 2. vyd. Základní škola praktická, 2011.

Interní zdroje školy (zprávy a záznamy výchovné poradkyně, kniha evidence školních
přestupků žáků, pedagogická dokumentace žáka)

Interní zdroje příslušné obce (vybrané statistické údaje o obci)

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Dotazník na téma „Úvaha o mém budoucím povolání“ vypracovaný dívkou

Příloha č. 2 – Dotazník na téma „Úvaha o mém budoucím povolání“ vypracovaný chlapcem

Příloha č. 1 – Dotazník na téma „Úvaha o mém budoucím povolání“.

Tento dotazník vyplnila žákyně osmé třídy základní školy praktické na žádost výchovné poradkyně.

Úvaha o mém budoucím povolání
/ otázky položené vycházejícím žákům /

1. Uvažuji o mém budoucím povolání ?

ano

2. Čeho chci dosáhnout v tomto roce ?

dostat 3.0 na střední škole

3. Jak se chci zdokonalovat ?

navštívit se učít, být pilnější.

4. V čem se chci zdokonalovat ?

u oborů

5. Jak se připravuji na budoucnost ?

dedávám si bodu před do učení.

6. Přemýšlím o budoucím povolání ?

ano přemýšlím

7. Rozhduji se a přemýšlím sám ?

ano

8. Potřebuji při tomto rozhodování poradit ?

poradím si sama

9. Vím, kdo mi při rozhodování pomůže ?

vyborem poradkyní

10. Vím, na koho se mohu obrátit a kde hledat pomoc ?

rodiče

11. Čeho jsem zatím v životě dosáhl ?

navštívit, učení dobře na střední škole

12. Čeho chci v životě dosáhnout ?

Učím, pracím, osamostatnit se

13. Chci na sobě dál pracovat ?

u učení

14. Jak a v čem budu dál na sobě pracovat ?

u učení

15. Budu k tomu potřebovat další pomoc ?

ne

16. Jaká ta pomoc má být ?

příčka škola mi klid.

17. Znáš nabídku středních škol a učilišť ?

ano znám

18. Víš, která škola, učiliště a učební obor je vhodný pro mě ?

ano vím

19. Víš, kdo ti může při výběru školy, učiliště a vhodného učebního oboru pomoci ?

poradkyně rodiče, nebo sama

20. Která škola, učiliště a učební obor tě nejvíce zajímá ?

škola v Bruntálu Dukelská 5. učiliště. chomouš střešová 14.

Příloha č. 2 – Dotazník na téma „Úvaha o mém budoucím povolání“.
Tento dotazník vyplnil žák osmé třídy základní školy praktické na žádost výchovné
poradkyně.

Úvaha o mém budoucím povolání
/ otázky položené vycházejícím žákům /

1. Uvažuji o mém budoucím povolání?
Ano, uvažuji o mém budoucím povolání.
2. Čeho chci dosáhnout v tomto roce?
Chci mít samé jedničky na vysvědčení.
3. Jak se chci zdokonalovat?
Zatím jsem o tom nepřemýšlel.
4. V čem se chci zdokonalovat?
Chci se zdokonalovat ve sportu.
5. Jak se připravuji na budoucnost?
Jsem mladý a na budoucnost ~~se~~ ^{se} nepřipravuji.
6. Přemýšlím o budoucím povolání?
Přemýšlím se bych byl kuchař.
7. Rozhoduji se a přemýšlím sám?
Ano přemýšlím sám a nikdo mi neradí.
8. Potřebuji při tomto rozhodování poradit?
Nepotřebuji aby mi někdo radil.
9. Vím, kdo mi při rozhodování pomůže?
Nikoho nepotřebuji
10. Vím, na koho se mohu obrátit a kde hledat pomoc?
Na mamku a tatku.
11. Čeho jsem zatím v životě dosáhl?
Ničeho jsem nedosáhl.
12. Čeho chci v životě dosáhnout?
Vynést se policajtem.
13. Chci na sobě dál pracovat?
Pracovat jako policajt v Holaním Benešově.
14. Jak a v čem budu dál na sobě pracovat?
Nevím nic mě nenapadá.
15. Budu k tomu potřebovat další pomoc?
Nebudu potřebovat pomoc.

16. Jaká ta pomoc má být ?

Žádná

17. Znáš nabídku středních škol a učilišť ?

ano bratr se zná

18. Víš, která škola, učiliště a učební obor je vhodný pro mě ?

Podle zájmů škola

19. Víš, kdo mi může při výběru školy, učiliště a vhodného učebního oboru pomoci ?

Mamka mi s tím poradí.

20. Která škola, učiliště a učební obor mě nejvíce zajímá ?

Nejvíce mě zajímá škola v Hlešovicích.